

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**KRATĪŠANA KĀ VIENA NO IZMEKLĒŠANAS DARBĪBĀM
KRIMINĀLPROCESĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Laura Ziedīņa-Straume**

Studenta apliecības Nr. lz14027

Darba vadītājs: profesore Dr.iur. Ārija Meikališa

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba temats ir kratīšana kā viena no izmeklēšanas darbībām kriminālprocesā. Bakalaura darba mērķis ir pievērst uzmanību kratīšanas institūta vēsturiskajai attīstībai Latvijā, ņemot vērā tās sarežģīto vēsturi, ar tās daudzajām varas maiņām. Darbā tiek iezīmēti vairāki attīstības posmi, kuru gaitā ir mainījusies arī izmeklēšanas attīstība Latvijā.

Analizējot kratīšanas darbību, autore raksturo un atspoguļo dažādu speciālistu un zinātnieku kratīšanas darbības jēdziena izpratni.

Darba autore pēta kratīšanas nozīmi kriminālprocesā, kā arī izmeklēšanas veidus un kratīšanas nošķiršanu no citām izmeklēšanas darbībām.

Īpašu uzmanību autore pievērš kratīšanas vispārīgo noteikumu reglamentējošajai likumdošanai un procesuālo darbību izpratnei.

Pēc autores domām profesionāli un tiesiski pareizi izdarīta kratīšanas darbība, ir būtiska veiksmīgai noziedzīga nodarījuma atklāšanai.

Darba beigās autore raksturo darbā sasniegtos rezultātus un sniedz secinājumus.

Atslēgvārdi: attīstība, kriminālprocess, izmeklēšanas darbības, kratīšana, protokols, lēmums, .

ANOTATION

The subject of thesis is – search as one of the investigative actions in criminal proceedings. The main message of the thesis is to put the attention to the historical development of the university of the investigational principles in Latvia, behind the complicated history of it, including the several changes in the lobby and government.

That thesis show several moments of the development changes in Latvia. During the research of the ivestigationary acctions, author tells about the definition of it based on academic mean.

The author of the thesis is doing the research of the role of investigations in the process of the criminalistics as long as the researches and the differences between other types of investigational acctions. Most common attention is pointed to the legal statement in sector and baselines of the research as a meaning.

As the author, though- the most important factor to gain the sucesful investigation of a crime action is the investigation that done perfectly, fitted in frames of law. In the end of the tesis, will be the results and the quotes made by author.

Keywords: development, criminal proceedings, investigative actions, research actions, protocol.

SATURS

IEVADS.....	5
1. Kratīšanas institūta vēsturiskā attīstība Latvijas teritorijā.....	7
1.1. Kratīšanas institūts Krievijas impērijas kriminālprocesā Latvijas ietvaros.....	7
1.2. Kratīšanas institūts Latvijā no 1926. gada līdz 1990. gadam	8
1.3. Kratīšanas institūts Latvijas Kriminālprocesa kodeksā.....	14
1.4. Kratīšanas institūts Kriminālprocesa likumā.....	16
2. Kratīšanas jēdziens, veidi un to nošķiršana no citām izmeklēšanas darbībām	18
2.1. Kratīšanas jēdziens.....	18
2.2. Kratīšanas veidi un to raksturojums.....	20
2.3. Kratīšanas norobežošana no citām izmeklēšanas darbībām.....	22
3. Kratīšanas veikšanas procesuālā kārtība	25
3.1. Lēmums par kratīšanas veikšanu.....	25
3.2. Kratīšanas veikšanas procesuālā kārtība un rezultātu nostiprināšana.....	28
3.3. Pārsūdzēšanas kārtība.....	38
KOPSAVILKUMS.....	40
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	42
PIELIKUMI.....	44

IEVADS

Kriminālprocesa likuma mērķis ir izveidots tā, lai tiktu nodrošināta efektīva krimināllikuma normu piemērošana un krimināltiesisko attiecību taisnīga regulējuma piemērošana, bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

Tomēr, lai atrastu pierādījumus un atklātu noziedzīgos nodarījumus tiek ierobežotas cilvēktiesības uz privāto dzīvi un mājokļa neaizskaramību.

Ņemot vērā Latvijas sarežģīto vēsturi, ar tās daudzajām varas maiņām, ir mainījusies arī izmeklēšanas attīstība kriminālprocesā.

Kratīšana savu aktualitāti nav zaudējusi jau daudzus gadus, sākot ar Krievijas impērijas laiku, PSRS un visbeidzot ar Latvijas brīvvalsts laiku.

Darbā tiek iezīmēti vairāki izmeklēšanas darbības attīstības posmi, sākot ar 1889. gada policijas reformu Baltijas guberņās, līdz pat mūsdienu Kriminālprocesa likumam, kurš stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī.

Pēc autores domām viena no svarīgākajām Kriminālprocesa likumā ietvertajām izmeklēšanas darbībām ir kratīšana.

Autore uzskata, ka profesionāli un tiesiski pareizi izdarīta kratīšanas darbība, ir būtiska veiksmīgai noziedzīga nodarījuma atklāšanai.

Svarīga nozīme kratīšanas kā izmeklēšanas darbības izpratnē ir tā mērķu un uzdevumu apzināšana.

Lai kratīšanas veikšana būtu iespējama, tai nepieciešams kratīšanas veikšanas pamats un rūpīga sagatavošanās.

Literatūrā izmeklēšanas darbību- kratīšana, autori definē dažādi, bet Kriminālprocesa likuma 179. pants nosaka, ka “Kratīšana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir telpas, apvidus teritorijas, transportlīdzekļa un atsevišķas personas piespiedu pārmeklēšana nolūkā atrast un izņemt meklējamo objektu, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratīšanas vietā.”¹

¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 10.04.2020.]

Kriminālprocesa likuma 10. nodaļā ir minētas visas izmeklēšanas darbības. Dažas no tām bieži tiek jauktas. Izmeklēšanas darbību sajaukšana visbiežāk ir likumības pārkāpumu pamatā, tieši tāpēc ir nepieciešama šo darbību nošķiršana.

Ja persona uzskata, ka kratīšana ir notikusi nepamatoti un nelikumīgi. Šādās situācijās personai ir tiesības pārsūdzēt lēmumu.

Bakalaura darba tēmas izvēle un aktualitātes pamatojums ir tas, ka kratīšana ir efektīvākā izmeklēšanas darbība.

Bakalaura darba mērķis ir apskatīt kratīšanu kā vienu no izmeklēšanas darbībām kriminālprocesā.

Lai sasniegtu darba mērķi, autore izvirza šādus uzdevumus:

1. izpētīt un izziņāt kratīšanas institūta vēsturisko attīstību Latvijas teritorijā;
2. analizēt kratīšanas jēdziena izpratni, veidus un to nošķiršanu no citām izmeklēšanas darbībām;
3. izpētīt kratīšanas veikšanas procesuālo kārtību.

Darba izstrādes gaitā tika izmantotas vairākas pētniecības metodes:

1. Izpētot un izziņot kratīšanas institūta vēsturisko attīstību Latvijas teritorijā autore izmantoja vēsturisko metodi;
2. Analizējot kratīšanas jēdziena izpratni, veidus un to nošķiršanu no citām izmeklēšanas darbībām tika pielietota sistemātiskā pētīšanas metode;
3. Izpētot kratīšanas veikšanas procesuālo kārtību tika izmantota formāli loģiskā metode.

Darba struktūra sastāv no trīs nodaļām un septiņām apakšnodaļām.

1. KRATĪŠANAS INSTITŪTA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJAS TERITORIJĀ

1.1. Kratīšanas institūts Krievijas impērijas kriminālprocesā Latvijas ietvaros

Pēc autores domām, lai varētu izvērtēt kriminālprocesā kratīšanas institūta nozīmi mūsdienās, autore uzskata, ka nav jāaizmirst arī atskatīties kriminālprocesa un tajā ietvertu izmeklēšanas darbību vēsturisko attīstību Latvijā.

Ņemot vērā Latvijas sarežģīto vēsturi, ar tās daudzām varas maiņām, ir mainījusies arī izmeklēšanas attīstība kriminālprocesā.

Pirms 1864. gada tiesu reformas, kas Latvijas teritorijā reāli tika uzsākta 1889. gadā, spēkā bija vācu inkvizīcijas process.

Tā sevišķi Kurzemē bija manāma Romiešu tiesību ietekme. Tika piemērots 1532.gada Kārļa V Kriminālkodekss "C.C.C." (Constitutio Criminal Carolina), kas zaudējis spēku 1845. gadā, kad ķeizars Nikolajs I apstiprināja Baltijas guberņu provinču likumus. (kārtu tiesības un iestāžu satversme). Kriminālprocess sāka iegūt jaunas iezīmes ar jaunu guberņu likumu pasludināšanu.² Vispārējie kriminālprocesa principi, Baltijā izveidojās tikai Krievijas impērijas laikā (18-19 gs.). Vietējiem vācu muižniekiem bija savs īpašs kriminālprocess ("Von dem Criminal- Prozess wider einen vom Adel"). Muižniekiem un birģeriem neizdevās kodificēt Baltijas feodālā laikmeta procesu. Krievijas valdība 1864. gadā izdeva buržuāzisku impērijas kriminālprocesa ustavu, ko 1889. gadā pasludināja spēkā arī Baltijas guberņās.

Pamatojoties uz 1864. gada kriminālās tiesvedības nolikumu (turpmāk tekstā- KTN), kas Latvijas teritorijā tika piemērots no 1889. gada, policijai kā galvenajai izziņas institūcijai nebija piešķirtas tiesības veikt kratīšanu un lietu izņemšanu mājās.

Līdz ar to vecais vietējais kriminālprocess tika nodots aizmirstībai. Tiesu iestāžu darbvedībā tagad vajadzēja pāriet no vācu valodas uz krievu. Jaunais Kriminālprocesa likums tika pieskaņots Baltijas novada īpatnībām.³

20. gadsimta pirmajā pusē kriminālprocesa jomā Latvijas teritorijā turpināja piemērot 1864. gada Krievijas impērijas kriminālās tiesvedības nolikumu.

² Bulgakova I. Izmeklēšanas izpratne un saturs pirmstiesas procesā. Rīga: Multineo, 2006,14. lpp

³ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības vispārīgā daļa 1. grāmata. Rīga: Raka 2000, 101. lpp.

1.2. Kratīšanas institūts Latvijā no 1926. gada līdz 1990. gadam

1926. gadā tika pieņemts Kriminālprocesa likums, kas arī turpmāk līdz pat 1940. gada 6. novembrim, reglamentēja kriminālprocesuālo kārtību Latvijā. Tomēr norādes uz Krievijas 1864. gada KTN atrodamas daudzos 1926. gada Latvijas Kriminālprocesa likuma pantos.⁴

1926. gada Kriminālprocesa likumā netika sniegta kratīšanas definīcija, bet tikai izskaidrota šīs izmeklēšanas darbības būtība un nepieciešamība.

Tāpat redzams, ka šajā likumā kratīšana un izņemšana bija kā vienots institūts, kas vairs tā nav mūsdienu Kriminālprocesa likumā.⁵

Kriminālprocesa likumos bija dubulta pantu numerācija, norādot gan Kriminālprocesa likuma, gan arī Krievijas kriminālprocesa likuma pantus.⁶

1926. gada Kriminālprocesa likumā panti par kratīšanu bija iekļauti nodaļā – „Priekšmetu uzmeklēšana, kuri norāda uz noziedzīgu nodarījumu.”

Autore vēlās uzskaitīt iepriekš minētajā nodaļā, atsevišķus pantus, kuros autore ievērojusi atšķirības un izmaiņas, salīdzinot ar mūsdienu Kriminālprocesa likumu:

- 404.(358.) pants- 1926. gada Kriminālprocesa likumā bija noteikts, ka kratīšanas un lietu izņemšanu var izdarīt noteiktu personu lokā.⁷

Salīdzinot abus likumus redzams, ka šobrīd spēkā esošajā Kriminālproces likumā personu loks, kuru klātbūtnē var veikt kratīšanu ir daudz plašāks, nekā tas bija noteikts 1926. gada Kriminālproces likumā.

- 406.(360.) pants- redzams, ka 1926. gada Kriminālprocesa likumā tika noteikts, ka kratīšanas un lietu izņemšanas tādu personu telpās, kuras Latvijā bauda ārzemniecības (eksteritorialitātes) tiesības, izdarāms ne citādi kā pēc sazināšanās ar ārlietu ministru.⁸

Šobrīd spēkā esošā Kriminālprocesa likumā jo projām ir saglabājusies šī ārlietu ministra starpniecība, kā arī pants par kratīšanu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās ir vairāk

⁴ Bulgakova I. Izmeklēšanas izpratne un saturs pirmstiesas procesā. Rīga: Multineo, 2006, 40. lpp.

⁵ Kriminālprocesa likumi. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926. Pieejams <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284>

⁶ Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds, 17.03.2009. Nr. 11(554) 1.lpp.

⁷ Kriminālprocesa likumi. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926. 404.(358) pants. 49. lpp. Pieejams <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284>

⁸ Ibid. 406.(360) pants 50.lpp.

noregulēts, proti, kratīšanu var izdarīt tikai pēc lūguma izteikšanas un saņemot piekrišanu. Būtiski arī ir tas, ka ārlietu ministrijas pārstāvja klātbūtne ir obligāta.

- 1926.gada Kriminālprocesa likuma 409. (364.) pantā noteikts, ka pieaicinātiem lieciniekiem, kā arī kratamā nama vai telpu saimniekam jādara zināms, kādā lietā un ar kādu nolūku izdara kratīšanu.⁹

Pēc autores domām no šī panta izriet tas, ka šajā likumā nebija noteikts, ka lēmums kā oficiāls pamats nepieciešams, lai vispār veiktu kratīšanu, jo mūsdienu Kriminālprocesa likumā ir noteikts, ka ir jāizsniedz kratīšanas protokola kopija personai, pie kuras veikta šī izmeklēšanas darbība.

- 1926. gada Kriminālprocesa likuma 410. (365.) panta ietvertā norma nosaka, ka vajadzības gadījumā kratamo vietu var ielenkt ar policijas kārtībniekiem, bet ja viņu nav klāt, tad to apsargā ar privātpersonu palīdzību.¹⁰

Pētot šo Kriminālprocesa redakciju pēc autores domām šis pants ir pieņemts neapdomīgi un, iespējams, pat apdraud sabiedrību, jo kratīšanas darbība ir atbildīgs un bīstams process, tādēļ ļoti labi, ka mūsdienu Kriminālprocesa likums vairs neiesaista privātpersonas.

- 411.(366.) pants 1926. gada Kriminālprocesa likumā nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesim ir tiesības attaisīt to, kas aizslēgts, ja saimnieks to nedara labprātīgi, bet viņam katrā ziņā jāšargās no apskatamo telpu veltīgas bojāšanas.¹¹

Redzams, ka šajā Kriminālprocesa likumā kratīšanas veicēji bija izmeklēšanas tiesneši. Ar to ir saprotams, ka izmeklēšanas tiesneši šī likuma izpratnē neveica funkcijas, kādas veic izmeklēšanas tiesnesis mūsdienās.

1940. gadā Latvija tika iekļauta Padomju Savienības sastāvā. 1940. gada 11. novembrī Latvijas teritorijā galīgi likvidēja visu agrāko tiesu sistēmu (miertiesas, apgabaltiesas, Tiesu palātu un Senātu). Noteica padomju tiesas sistēmu.

1940. gada 25. novembrī Latvijas Padomju Socialistiskā Republika (turpmāk tekstā- PSR) Tautas Komisāru Padome, pamatojoties uz Padomju Socialistiskās Republikas Savienības (turpmāk tekstā- PSRS) Augstākās Padomes prezīdija 1940. gada 6. novembra dekrētu, publicēja paziņojumu par to, ka Latvijas teritorijā uz laiku piemērojami Krievijas Padomju Federatīvās

⁹ Kriminālprocesa likumi. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926. 409.(364.) pants. 50. lpp. Pieejams <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284>

¹⁰ Ibid. 410. (365.) pants

¹¹ Ibid. 411.(366.) pants

Socialistiskās Republikas (turpmāk tekstā- KPFSR) kodeksi un tajā skaitā arī Kriminālprocesa kodekss. (turpmāk tekstā- KPK)¹²

Izpētot KPFSR KPK var secināt, ka kratīšana netika nodalīta no izņemšanas un tās regulējošos pantus varēja atrast nodaļā ar nosaukumu „Kratīšanas un lietu izņemšanas”. Šie likuma panti palika nemainīgi no 1926. gada Kriminālprocesa likuma.

KPFSR KPK tika noteikts tas, ka kratīšanu veica ar izmeklētāja vai tiesas motivētu lēmumu.¹³ Pēc autores domām, šis lēmums bija viens no būtiskākajiem jaunumiem kratīšanas institūtā.

KPK trešo un galīgo variantu Juridiskā komisija 1960. gadā iesniedza izskatīšanai Latvijas Padomju Socialistiskās Republikas (turpmāk tekstā- LPSR) piektā sasaukuma Augstākās Padomes piektajai sesijai, kas to pieņēma 1961. gada 6. janvārī kā Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksu. Tas stājās spēkā un tiek piemērots Latvijas teritorijā ar 1961. gada 1. aprīli.¹⁴

Vēl viens no jauninājumiem kodeksā bija jebkura mājinieka un kaimiņu iespēja piedalīties kratīšanā.

Šajā likumā bija paplašināts dalībnieku loks, kuri varēja piedalīties kratīšanā. (jebkura persona, kas atrodas kratīšanas objektā).

KPFSR KPK mainījies arī kārtība, kādā veicama kratīšana pie diplomātiskajiem pārstāvjiem. Kratīšanu diplomātiskā korpusa ieņemtās telpās, kuras apdzīvoja diplomātiskie pārstāvji, diplomātisko pārstāvniecību locekļi un viņu ģimenes, kratīšanu varēja veikt, tikai pamatojoties uz diplomātiskā pārstāvja lūgumu vai ar viņa piekrišanu.

Klāt bija jābūt arī prokuratūras pārstāvim un Ārlietu tautas komisariāta pārstāvim.¹⁵

Šajā likumā var saskatīt līdzību, tam kā mūsdienās noregulēta kratīšana pie diplomātiskajiem pārstāvjiem.

Turpinot izzināt šo likumu, autore ievēro vēl būtiskus jauninājumus.

Likumā parādās tāda iespēja kā, kratīšanā atņemt ne tikai priekšmetus, kam ir tieša saistība ar lietu, bet arī priekšmetus, kas ar likumu izņemti no apgrozības, neatkarīgi no to saistības ar lietu.

¹² Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 54.lpp.

¹³ Ibid. 55.lpp.

¹⁴ KPFSR Kriminālprocesa kodekss: ar pārgrozījumiem līdz 1940.gada 15. novembrim, Rīga: Latvijas PSR Tieslietu tautas komisariāts, 1940, 38.lpp.

¹⁵ Ibid. 38.lpp.

Vēl būtiska lieta šajā likumā ir iegūto dokumentu un priekšmetu tūlītēja aizzīmogošana kratīšanas objektā.

1961. gada 6. janvārī beidza pastāvēt KPFSR KPK, un 1961. gada 1. aprīlī stājās spēkā un tika piemērots Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss (turpmāk tekstā- LPSR KPK).¹⁶

Šajā kodeksā kratīšanas regulējums atrodams sešpadsmitajā nodaļā, ar nosaukumu – Kratīšana, izņemšana, mantas aprakstīšana.

LPSR KPK tā pat kā KPFSR KPK joprojām kratīšana un izņemšana nav līdz galam nodalītas, tomēr var manīt iezīmes kratīšanas un izņemšanas nošķiršanai.

Autore vēlās uzskaitīt pantus no LPSR KPK sešpadsmitās nodaļas -Kratīšana, izņemšana, mantas aprakstīšana.

- LPSR KPK 168. pants nosaka, ka izmeklētājam ir pietiekams pamats domāt, ka kādā telpā vai citā vietā vai pie kādas personas atrodas nozieguma rīki vai noziedzīgā veidā iegūtas vērtības, kā arī citi priekšmeti un dokumenti, kuriem var būt nozīme lietā, to atrašanai un izņemšanai izmeklētājs izdara kratīšanu. Kratīšanu var izdarīt arī meklējamo personu, kā arī līķu atrašanai. Kratīšanu un izņemšanu izdara uz izmeklētāja motivēta lēmuma pamata. Kratīšanu var izdarīt tikai ar prokurora vai viņa vietnieka sankciju. Neatliekamos gadījumos kratīšanu var izdarīt bez prokurora sankcijas bet paziņojot par izdarīto kratīšanu prokuroram divdesmit četru stundu laikā.¹⁷

Lēmumā par kratīšanu norāda, kas, kur, pie kā, kādā lietā un kādus priekšmetus un dokumentus meklēs un izņems.

Kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu. Izmeklēšanas tiesnesis lēmumu pieņem, pamatojoties uz procesa virzītāja ierosinājumu un tam pievienotajiem materiāliem. Neatliekamos gadījumos, kad novilcināšanas dēļ meklējamie priekšmeti vai dokumenti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti vai arī meklējamā persona var aizbēgt, kratīšanu var izdarīt ar

¹⁶ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 55.lpp.

¹⁷ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, 111.lpp. Digitālā versija. Pieejams: <https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUVI3VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHIAF5RQPDRL-01241?func=full-set-set&set number=001768&set entry=000001&format=999>

procesa virzītāja lēmumu. Ja lēmumu pieņem izmeklētājs, tad kratīšanu izdara ar prokurora piekrišanu.¹⁸

- LPSR KPK 170. pants nosaka, ka kratīšanā un izņemšanā klātesošās personas kratīšanu vai izņemšanu izdara pieaicināto klātbūtnē. Jānodrošina arī tās personas klātbūtne, pie kuras notiek kratīšana vai izņemšana, vai arī šīs personas pilngadīgo ģimenes locekļu klātbūtnē, bet, ja arī to klātbūtne nav iespējama, tad dzīvokļa ekspluatācijas iestādes vai vietējās Tautas deputātu padomes pārstāvju klātbūtne. Uzņēmumu, iestāžu un organizāciju telpās kratīšanu vai izņemšanu izdara pieaicināto un šī Uzņēmuma, iestādes vai organizācijas pārstāvja klātbūtnē. Personām, pie kurām notiek kratīšana, pieaicinātajiem un pārstāvjiem jāizskaidro viņu tiesība būt klāt visu izmeklētāja darbību laikā un izteikt savas piezīmes par šīm darbībām. Šīs piezīmes ierakstāmas protokolā.¹⁹

Personas kratīšanā jāievēro jau aprakstītie vispārīgie kratīšanas noteikumi. Likums pieļauj izdarīt personas kratīšanu bez īpaša lēmuma tikai divos gadījumos:

1. personu aizturot vai ievietojot to apcietinājumā;
2. kratot personu, kas atrodas telpās vai vietā, kur notiek kratīšana vai izņemšana, ja ir pamats domāt, ka tās slēpj pie sevis priekšmetus vai dokumentus, kuriem var būt nozīme lietā.

Abos šajos gadījumos nepieciešamā personas kratīšana procesuāli kļūst par to izmeklēšanas darbību sastāvdaļu, kuru norisē tā tiek izdarīta (ta ir par aizturēšanas, apcietināšanas vai telpu un vietas kratīšanas sastāvdaļu, ko atzīmē atiecīgajā izmeklēšanas darbības protokolā).

Lai garantētu personas likumīgo interesi, ir noteikts, ka personas kratīšanu drīkst izdarīt tikai tā paša dzimuma persona. Arī pieaicinātajiem ir jābūt viena dzimuma ar izkratāmo.²⁰

- LPSR KPK 171. pants nosaka, ka kratīšana un izņemšana jāizdara dienā, izņemot sevišķi steidzamus gadījumus. Stājoties pie kratīšanas vai izņemšanas, izmeklētājam jānolasa par to lēmums un jāauzicina izdot šajā lēmumā minētos priekšmetus un dokumentus vai uzrādīt meklējamās personas atrašanās vietu. Ja nepieciešams,

¹⁸ Kriminālproces likums 180. pants 1,2,3 daļa. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=107820>

¹⁹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, 113.lpp. Digitālā versija. Pieejams: https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUVI3VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHIAF5RQPDRL-01241?func=full-set-set&set_number=001768&set_entry=000001&format=999

²⁰ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa) tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne 1973, 71.lpp.

izmeklētājam ir tiesība izsaukt attiecīgu speciālistu piedalīties izņemšanas vai kratīšanas izdarīšanā. Izdarot kratīšanu, izmeklētājam ir tiesība atvērt slēgtas telpas un glabātavas, ja īpašnieks atsakās tās atvērt labprātīgi; pie tam izmeklētājam jāizvairās no nevajadzīgas aizslēgu, durvju un citu priekšmetu bojāšanas. Personām, kuras atrodas tajās telpās vai vietā, kur notiek kratīšana vai izņemšana, kā arī personām, kas ierodas šajā vietā vai telpās, izmeklētājs var aizliegt atstāt šīs telpas un sazināties savā starpā līdz kratīšanas vai izņemšanas pabeigšanai. Telpas vai vietu, kur notiek kratīšana, vajadzības gadījumā var ielenkt. Izmeklētājam jāgādā par to, lai netiktu izpausti kratīšanā vai izņemšanā atklātie izkratāmās personas, kā arī citu personu intīmās dzīves apstākļi.²¹

Par dienu šā noteikuma nozīmē praksē mēdz uzskatīt laiku no pulkstens 06:00 rītā līdz pulksten 22:00 vakarā. Par dienu būtu uzskatāms laiks no saules lēkta līdz saules rietam. Dienas laiks kratīšanai likumā noteikts ne vien tāpēc, lai netraucētu pilsoņu naktsmieru, bet galvenokārt, lai dienas gaisma veicinātu kratīšanas sekmes.²²

- LPSR KPK 177. pants nosaka, ka par kratīšanu, izņemšanu un aresta uzlikšanu mantai izmeklētājs sastāda protokolu, ievērojot šā kodeksa 85. un 86. panta prasības. Ja līdz ar protokolu tiek sastādīts arī izņemto vai atbildīgai glabāšanai nododamo priekšmetu un dokumentu saraksts, tad jāievēro tādas pašas prasības, bet pats saraksts jāpievieno protokolam. Kratīšanas un izņemšanas protokolā, kā arī protokolā par aresta uzlikšanu mantai jāatzīmē, ka klātesošajām personām izskaidrotas šā kodeksa 170. pantā minētās tiesības. Protokolā jānorāda, vai izņemamie priekšmeti un dokumenti izdoti labprātīgi vai arī tieši kādā vietā un kādos apstākļos tie atrasti. Visi izņemamie priekšmeti un dokumenti, kā arī visa manta, kam uzliekams arests, jāuzskaita protokolā vai tam pievienotā sarakstā, precīzi norādot daudzumu, mēru, svaru, individuālās pazīmes un nolietošanas pakāpi. Protokolā par aresta uzlikšanu mantai jānorāda arī manta, kam arests nav uzlikts un kas atstāta tās personas rīcībā, kuras manta aprakstīta, vai arī viņas ģimenes locekļu rīcībā. Ja, izdarot kratīšanu, izņemšanu vai uzliekot arestu

²¹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, 114.lpp. Digitālā versija. Pieejams: https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUVI3VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHIAF5RQPDRL-01241?func=full-set-set&set_number=001768&set_entry=000001&format=999

²² Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa) tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne 1973, 71.lpp.

mantai, ir bijuši mēģinājumi iznīcināt vai noslēpt priekšmetus un dokumentus vai ja izkratāmās vai citas personas traucējušas kārtību, tad protokolā jānorāda šie gadījumi, kā arī līdzekļi, kādus pielietojis izmeklētājs.²³

Jāņem vērā, ka priekšmeta vai dokumenta atrašanās fakts zināmā vietā nereti var noderēt par netiešo pierādījumu lietā.²⁴

- LPSR KPK 178. pants nosaka, ka protokola un mantu saraksta noraksts jāizsniedz pret parakstu personai, pie kuras notikusi kratīšana, aresta uzlikšana mantai vai mantas izņemšana, vai pilngadīgiem viņas ģimenes locekļiem, bet, ja tie nav klāt, - vietējās Tautas deputātu padomes vai dzīvokļu ekspluatācijas iestādes pārstāvim. Ja kratīšana, izņemšana vai aresta uzlikšanā mantai notikusi telpās, kas pieder uzņēmumam, iestādei vai organizācijai, protokola un mantu saraksta noraksts pret parakstu jāizsniedz attiecīgajai amatpersonai.²⁵

1.3. Kratīšanas institūts Latvijas Kriminālprocesa kodeksā

1990. gada 4. maijā Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma deklarāciju “Par Latvijas Republiku neatkarības atjaunošanu”. Lai saglabātu un nostiprinātu iegūto neatkarību, bija jāveic liels darbs visās dzīves jomās. Neapšaubāmi bija jāšāk ar tās sfēras reformu, kas nosaka un regulē tiesiskās attiecības (tiesību nozari).

Būtiskas izmaiņas skāra kriminālprocesuālās likumdošanas attīstība.²⁶

1991. gada 22. augustā Augstākā Padome pieņēma likumu “Par grozījumiem un papildinājumiem LPSR Kriminālprocesa kodeksā”. Likums paredzēja, ka līdz jaunā Latvijas Republikas kriminālprocesa kodeksa pieņemšanai Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss uzskatāms par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu.²⁷

²³ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, 118.lpp. Digitālā versija. Pieejams:

https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUVI3VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHIAF5RQPDRL-01241?func=full-set-set&set_number=001768&set_entry=000001&format=999

²⁴ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa) tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne 1973, 73.lpp.

²⁵ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, 119.lpp. Digitālā versija. Pieejams:

https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUVI3VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHIAF5RQPDRL-01241?func=full-set-set&set_number=001768&set_entry=000001&format=999

²⁶ Bulgakova I. Izmeklēšanas izpratne un saturs pirmstiesas procesā. Rīga: Multineo, 2006, 49. lpp.

²⁷ Ibid. 50.lpp.

1992. gada 5. februārī Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma likumu “Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Kriminālprocesa kodeksā un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā ” Likums noteica, ka turpmāk procesuālo kārtību krimināllietās Latvijas Republikas teritorijā nosaka Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Kriminālprocesa kodeksā tika izslēgti vārdi “sociālistisks” visos locījumos, vārdi “PSR Savienības un Latvijas PSR likumdošana”.²⁸

Iztirzājot Latvijas Kriminālprocesa kodeksu, autore secina, ka nomainot LPSR Kriminālprocesa kodeksa nosaukumu uz Latvijas Kriminālprocesa kodeksu, tiek papildināti un veikti daudzi būtiski grozījumi.

Šos pantu grozījumus, autore darbā pieminēs sīkāk:

Viens no grozījumiem, kas tika izdarīts 169. pantā otrajā daļā tika aizstāti vārdi “prokurora vai viņa vietnieka sankcija” ar vārdiem uz “tiesneša lēmuma pamata.” (Ar grozījumiem, kas izdarīti 22.06.1994. gadā, kas stājās spēkā 01.04.1999. gadā).²⁹

Nākošais pants, kurā tika veikti grozījumi papildinot 172. pantu ar ceturto un piekto daļu. (Ar grozījumiem, kas izdarīti 22.06.1994. gadā, kas stājās spēkā 01.11.2002. gadā) kā arī šī paša panta grozījumi, trešajā daļā izslēgt vārdus "pieaicinātajiem un citām". (Ar grozījumiem, kas izdarīti 20.06.2002. gada, kas tājās spēkā 01.11.2002. gadā).³⁰

Kā pēdējo panta grozījumu autore vēlās pieminēt 173. panta trešo daļu, kurā tika izslēgti vārdi "un tā paša dzimuma pieaicināto klātbūtnē" (Ar grozījumiem, kas tika izdarīti 20.06.2002. gada, kas stājās spēkā 01.11.2002. gadā).³¹

Šie Latvijas Kriminālprocesa kodeksa grozījumi, tika pietuvināti mūsdienu Kriminālprocesa likumam.

Kriminālprocesa kodekss pastāvēja līdz 2005. gada 1. oktobrim, kad spēkā stājās šobrīd spēkā esošais Kriminālprocesa likums.

²⁸ Meikališa Ā. Kriminālproces tiesības. Vispārīgā daļa, 1. Grāmata. Rīga:Raka,2000. 120.lpp.

²⁹ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā. Pieņemts 1999. gada 1.aprīlī. Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=57436> [Aplūkots 20.04.2020.]

³⁰ Ibid. Pieņemts 2002. gada 1. novembrī. Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=57436>

³¹ Ibid. Pieņemts 2002. gada 1. novembrī. Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=64352>

1.4. Kratīšanas institūts Kriminālprocesa likumā

2005. gada 21. aprīlī Saeima pieņēma un Valsts prezidente 11. maijā izsludināja Kriminālprocesa likumu.

Tas ir likumdošanas akts, kuru gaidīja ne tikai Latvijas tiesībsardzības institūcijas, bet arī visa mūsu valsts. Tas tapa 15 gadus, aktīvi iesaistoties praktiskiem tiesībsardzības institūciju darbiniekiem un tiesību zinātniekiem, kas to veidoja atbilstoši internacionāliem standartiem un prasībām, kuras nosaka starptautiskie dokumenti.

Kriminālprocesa likuma mērķis bija izveidot tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošinātu efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu regulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.³²

2005. gada 1. oktobrī, kad stājās spēkā Kriminālprocesa likums (turpmāk tekstā KPL) uzskatāms par pavērsiena punktu gan kriminālprocesa tiesību teorijā, gan praksē, jo saistāms ar daudzām kvantitatīvi un saturiski nozīmīgām izmaiņām kriminālprocesuālajā kārtībā.

Izvērtējot jaunā likuma nozīmi no zinātniskā skatu punkta atzīmējams, ka tā būtiskākais ieguldījums kriminālprocesa zinātnē ir jaunu izpētes priekšmetu radīšana, tādejādi paplašinot pētāmo jautājuma loku un radot iespējas zinātnē iestrādātos atzinumus plašāk iedzīvināt praksē.³³

KPK nomaiņa bija nepieciešama, jo bija mainījušies apstākļi, daudzo grozījumu dēļ kodekss bija kļuvis nepārskatāms, bija izveidojušās un attīstījušās jaunas idejas un apzinātas nepilnības, kas bija jānovērš.

KPL iekļauti un reglamentēti jautājumi, kuri iepriekš KPK vispār nebija apskatīti, nebija skatīti vienkopus vai pietiekami precīzi.³⁴

Pēc autores domām būtiski ir tas, ka kratīšana un izņemšana ir nodalītas viena no otras un tiek regulētas kā patstāvīgas izmeklēšanas darbības.

2006. gada 19. janvārī tika izdarīti grozījumi, kas stājās spēkā 2006. gada 1. februārī KPL, kuri skāra 181.panta trešo daļu un noteica, ka, ja kratīšana tiek veikta aizdomās turētās vai apsūdzētās personas deklarētajā dzīvesvietā un darbavietā, tad šāda kratīšana jāveic minēto personu klātbūtnē, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams objektīvu iemeslu dēļ.³⁵

³² Meikališa Ā, Kristīne Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010, Rīga, 2010, LV vēstnesis, 13.lpp.

³³ Ibid. 20 lpp.

³⁴ Ibid. 21.lpp.

³⁵ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: Pieņemts 2006.gada 1. februārī.

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/126717-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]

2009. gada 12. marta KPL grozījumi, kas stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā mainīja to, ka 180.panta pirmajā daļā vārds “pieteikums” tika aizstāts ar vārdu “ierosinājums”. Minētā panta trešajā daļā tika nokomplektēta un konkrētāk noregulēta kratīšana, kuru nepieciešams veikt neatliekamības kārtībā. Tika iekļauts tas, ka novilcināšanās gadījumā meklējamie dokumenti un priekšmeti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti vai arī meklējamās personas var aizbēgt, tādēļ ir atļauja kratīšanu veikt neatliekamības kārtībā ar procesa virzītāja lēmumu un prokurora piekrišanu.³⁶

Ar 2009. gada 12. marta grozījumiem, kas stājās spēkā 2010. gada 4. februārī, 182. panta sestās daļas otrajā teikumā tika ietverts tas, ka ja kratīšanas laikā tiek atrastas tādas lietas, kuru glabāšana nav atļauta un ir aizliegta, vai tādas lietas, kuru raksturs, identifikācijas pazīmes, vai uz lietām atrodamās pēdas liecina par to saistību ar kādu citu noziedzīgu nodarījumu, tad tās arī drīkst izņemt, norādot protokolā šādas rīcības iemeslus.³⁷

Ar 2010. gada 14. janvāra grozījumiem, kas stājās spēkā 2010. gada 4. februārī, Kriminālprocesa likumā tika noteikts tas, ka pirms uzsākot kratīšanas veikšanu, izmeklēšanas darbības veicējs izsniedz personai, pie kuras tiek veikta kratīšana, lēmuma par kratīšanu kopiju³⁸

Analizējot vēsturisko attīstību Kriminālprocesa likumam, autore secina, ka dažādos vēstures posmos to iespaidoja politiskie, sociāli ekonomiskie un citi faktori.

³⁶ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2009.gada 1. jūlija [Aplūkots 04.04.2020.] Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/190010-grozijumi-kriminalprocesa-likuma>

³⁷ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2010.gada 4. februārī. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/190010-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]

³⁸ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2010.gada 1. februāris. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/204542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]

2. KRATĪŠANAS JĒDZIENS, VEIDI UN TO NOŠĶIRŠANA NO CITĀM IZMEKLĒŠANAS DARBĪBĀM

2.1. Kratīšanas jēdziens

Viena no svarīgākajām KPL izmeklēšanas darbībām pēc autores domām ir kratīšana. Profesionāli un tiesiski pareizi izdarīta kratīšanas darbība, ir būtiska veiksmīgai noziedzīga nodarījuma atklāšanai.

Svarīga nozīme kratīšanas kā izmeklēšanas darbības izpratnē ir tā mērķu apzināšana. Kratīšanas mērķis ir redzams tās uzdevumos, jo uzdevumu izpildes gala rezultātā tiek sasniegts tās mērķis. Kratīšanas uzdevumi ir šādi:

- atrast un izņemt priekšmetus, dokumentus, kam vēlāk var būt pierādījumu nozīme lietā;
- atrast meklējamās personas un materiālus, kas raksturo meklējamo personu vai, kas var atvieglot šīs personas atrašanās vietas noskaidrošanu;
- atrast liķus;
- noskaidrot un atrast mantu, kas var nodrošināt ar noziedzīgo nodarījumu nodarīto materiālo zaudējumu atlīdzību vai iespējamo mantas konfiskāciju;
- izņemt priekšmetus, dokumentus un citu, kas aizliegts apgrozībā.

Kratīšanas pamatā var būt jebkurš no iepriekš minētajiem uzdevumiem atsevišķi vai arī visi vienlaikus.³⁹

Rakstot zinātnisko darbu un pētot literatūru, autore secina, ka izmeklēšanas darbību-kratīšana, grāmatu autori definē dažādi.

1978. gada grāmatas “Kriminālistika” autors Igors Indulēns kratīšanu definē, kā izmeklēšanas darbību, kas vērsta uz telpu, apvidu vai personu piespiedu pārmeklēšanu nolūkā atrast un izņemt objektus, kam ir nozīme krimināllietā.⁴⁰

Profesors Anrijs Kavalieris kratīšanu definē kā izmeklēšanas darbību, kas izpaužas telpu, celtnu, apvidus iecirkņu, un atsevišķu pilsoņu, pie kuriem saskaņā ar esošo informāciju var atrasties izmeklējamai lietai nozīmīgi priekšmeti vai dokumenti, kā arī meklējamās personas,

³⁹ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: BA Turība, 2001, 144. lpp.

⁴⁰ Indulēns A. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978. 192.lpp.

piespiedu vienlaikus pārmeklēšanas nolūkā tos atrast un izņemt vai aizturēt. Kratīšanu var arī izdarīt, lai atrastu noslēptus noslepkavotu personu liķus.⁴¹

Profesore Ārija Meikališa 2001. gada izdotajā grāmatā „Pirmstiesas izmeklēšana” ir sniegusi savu definīciju par kratīšanu, kura skan šādi - „Kratīšana ir patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība, ko veic pēc krimināllietas ierosināšanas, prokurors vai izziņas izdarītājs uz tiesneša lēmuma pamata, bet neatliekamajos gadījumos ar prokurora piekrišanu bez tiesneša lēmuma, taču par to paziņojot tiesnesim 24 stundu laikā, ja ir pietiekams pamats domāt, ka kādā telpā vai citā vietā, vai pie kādas personas atrodas noziedzīgā nodarījuma rīki vai noziedzīgā veidā iegūtas vērtības, kā arī citi priekšmeti un dokumenti, kuriem var būt nozīme lietā un kuri izpaužas iepriekš minēto telpu, citu vietu, tai skaitā ceļņū, apvidus iecirkņū un tam līdzīgu personu piespiedu apsekošanā, kā arī meklējamo personu un liķū atrašanā, un kuru nolūks ir iegūt pierādījumus lietā, kā arī nodrošināt ar noziedzīgo nodarījumu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu vai iespējamo mantas konfiskāciju.”⁴²

Savukārt KPL 179. pants nosaka, ka “Kratīšana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir telpas, apvidus teritorijas, transportlīdzekļa un atsevišķas personas piespiedu pārmeklēšana nolūkā atrast un izņemt meklējamo objektu, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratīšanas vietā.

Kratīšanu izdara nolūkā atrast kriminālprocesā nozīmīgus priekšmetus, dokumentus, liķus vai meklējamās personas.”⁴³

Kaut literatūrā izmeklēšanas darbību- kratīšana, autori definē dažādi, tomēr visās definīcijās ir jūtams piespiedu raksturs.

Autore apskatot Tiesu Administrācijas sniegtos statistikas datus par kratīšanas pieteikumiem, 2018. un 2019. gadā, secina, ka kopējais pieteikumu skaits, 2019. gadā ir 3200 pieteikumu. Savukārt 2018. gadā ir 3232 pieteikumi, tas ir par 32 pieteikumiem vairāk nekā 2019. gadā. Pārsvarā kratīšanas pieteikumi tiek apmierināti, bet ir arī gadījumi, kad pieteikums tiek noraidīts. Tā savukārt 2019. gadā apmierināto pieprasījumu skaits ir 2807, bet 2018. gadā tie ir 3094 pieprasījumi. Tas ir par 287 pieteikumiem vairāk, kā 2019. gadā. Noraidīto pieteikumu skaits 2019. gadā ir 90 noraidītie pieteikumi, bet 2018. gadā 96. 2019. gada pieteikumi, kas apmierināti daļēji ir par 233 pieteikumiem vairāk nekā 2018. gadā.⁴⁴

⁴¹ Kriminālistika II daļa. Kriminālistiskā taktika. Rīga: LPA, 1998., 84. lpp.

⁴² Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: BA Turība, 2001, 139.-140. lpp.

⁴³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams:

https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 05.04.2020.]

2.2. Kratišanas veidi un to raksturojums

Kriminālprocesa likuma 179. pantā ir norādīti četri kratišanas veidi: telpas kratišana, apvidus teritorijas kratišana, transportlīdzekļa kratišana un personas kratišana.⁴⁵

Principā minētie kratišanas veidi atšķirās kriminālistiskas taktikas ziņā.

Procesuālie priekšnoteikumi un kārtība jebkurai kratišanai ir vienādi, izņemot personas kratišanu. To savā grāmatā “Pirmstiesas izmeklēšana” ir minējusi profesore Ārija Meikališa.⁴⁶

Kratišanu var klasificēt ne tikai pēc objekta, bet arī atkarībā no vietu skaita un no veikšanas reizes.

Kratišanas var būt:

- pirmreizējas,
- atkārtotas.

Atkārtotas kratišanas nepieciešamība rodas:

1. ja pirmreizējā kratišana ir bijusi nekvalitatīva vai veikta nelabvēlīgos apstākļos;
2. ja ir pamats domāt, ka pirmreizējās kratišanas laikā ne viss tika pārbaudīts;
3. ja radusies nepieciešamība atrast priekšmetus, par kuriem pirmajā reizē nebija zināms;
4. ja ir zināms, ka pirmreizējā kratišanas vietā atnesti priekšmeti, kuri tiek meklēti.

Kratišanu var iedalīt:

- kratišana vienā vietā,
- kratišana vienlaikus vairākās vietās vienā un tajā pašā krimināllietā.⁴⁷

Par telpām šajā gadījumā uzskatāmas gan cilvēku dzīvošanai paredzētās telpas, gan arī telpas, kas nav paredzētas dzīvošanai, kā piemēram, pagrabs, bēniņi, kā arī atsevišķas celtnes, kā piemēram, šķūnis, kūts, pirts. Tāpat pie telpām pieskaitāmas dienesta, ražošanas vai sabiedriskās ēkas un būves. Jāievēro, ka kratišana veicama, ja šīs telpas pieder vai atrodas fizisku vai juridisku personu īpašumā vai valdījumā. Ja telpas vai celtnes ir bezsaimnieka vai publiski

⁴⁴ Tiesu Administrācija. Pielikums Nr. 1

⁴⁵ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams:

https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 06.04.2020.]

⁴⁶ Meikališa Ā. 2001, 140. lpp.

⁴⁷ Ibid.

pieejamas, tad kratīšana nav izdarāma, jo šajā gadījumā netiek skartas noteiktas personas intereses un līdz ar to nav piespiedu rakstura.⁴⁸

Telpu un apvidus iecirkņa kratīšanā ir vērojamas atšķirības tikai no taktikas vietas. Procesuālā ziņā atšķirību nav.⁴⁹

Telpas vai vietas, kur notiek kratīšana vajadzības gadījumā var ielenkt.⁵⁰

Apvidū kratīšanu var veikt tikai tā konkrētos iecirkņos, kas atrodas fizisku vai juridisku personu īpašumā vai valdījumā. Ja telpu un apvidus iecirkņu kratīšana procesuālā ziņā neatšķirās, tad attiecībā uz personu kratīšanu jautājums jārisina citādāk.

Personas kratīšana kā īpašs kratīšanas veids atšķirās no pārējiem kratīšanas veidiem, ne tikai no kriminālistiskās taktikas viedokļa, bet arī kriminālprocesuālajā ziņā. Personas kratīšana notiek pēc jau iepriekš aprakstītajiem kratīšanas vispārīgiem noteikumiem.

Lai veiktu personas kratīšanu, ir nepieciešams tiesneša lēmums, taču neatliekamajos gadījumos personas kratīšanu var veikt ar prokurora piekrišanu bez tiesneša lēmuma, taču tad par to tiesnesim jāpaziņo 24 stundu laikā.⁵¹

2005. gadā, kad spēkā stājās Latvijas Kriminālprocesa likums, atsevišķi tika izdalīta arī transportlīdzekļa kratīšana. Un kriminālprocesa likumā attiecībā uz transportlīdzekļa kratīšanu ir noteikts, ka to tā pat kā personu kratīšanu, ja tas ir nepieciešams, var iekļaut telpu un apvidus teritoriju kratīšanā.⁵²

Ceļu satiksmes likums nosaka, ka transports ir ierīce, kas pēc savas konstrukcijas paredzēta braukšanai pa ceļiem ar motora palīdzību vai bez motora.⁵³

⁴⁸ Kriminālistika II daļa. Kriminālistiskā taktika. Rīga: LPA, 1999, 96. lpp.

⁴⁹ Meikališa Ā. 2001, 149. lpp.

⁵⁰ Ibid. 148.lpp.

⁵¹ Ibid. 150.lpp.

⁵² Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 06.04.2020.]

⁵³ Ceļu satiksmes likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=45467> [Aplūkots 06.04.2020.]

Transportlīdzekļu apturēšana ir darbība ar zināmu risku tāpēc pēc profesora A. Kavaliera domām, izdarot transportlīdzekļa kratīšanu pēc tajā esošo cilvēku aizturēšanas, ir jāievēro piesardzības pasākumi.⁵⁴

2.3. Kratišanas norobežošana no citām izmeklēšanas darbībām

Kriminālprocesa likuma 10. nodaļā, sākot no 138. panta līdz 209. pantam ir atrodamas visas patstāvīgās izmeklēšanas darbības.

Izmeklēšanas darbībām -izņemšana un apskate ir atšķirīgi gan mērķi, gan procesuālā kārtība, bet bieži vien tās tiek apvienotas un jauktas.

Nošķiršana nepieciešama, lai piemērotu situācijai atbilstošu izmeklēšanas darbību, ar kuru iespējams sasniegt nepieciešamo un maksimāli efektīvāko rezultātu, vienlaikus rīkojoties atbilstoši kriminālprocesa likuma mērķim.

Nošķiršana nepieciešama arī, lai netiktu sajauktas izmeklēšanas darbības, jo izmeklēšanas darbību sajaukšana visbiežāk ir likumības pārkāpumu pamatā.⁵⁵

Tāpēc autore uzskata, ka būtu nepieciešams sīkāk izanalizēt kriminālprocesa laikā visbiežāk jauktās izmeklēšanas darbības -apskate un izņemšana.

Pamatjoties uz Kriminālprocesa likuma 159. pantu apskate ir izmeklēšanas darbība, kuras gaitā izmeklēšanas darbības veicējs tieši uztver, konstatē un fiksē kāda objekta pazīmes, ja pastāv iespēja, ka šis objekts ir saistīts ar izmeklējamo noziedzīgu nodarījumu.⁵⁶

Lai atrastu noziedzīga nodarījuma pēdas un noskaidrotu citus nozīmīgus apstākļus, var izdarīt notikuma vietas, apvidus teritorijas, telpas, transportlīdzekļa, priekšmeta, dokumenta, liķa, dzīvnieka vai cita objekta vizuālo apskati.⁵⁷

Kā minējusi profesore Ārija Meikališa savā grāmatā “Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca”, kas izdota 1998. gadā, apskate ir patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība, kuras uzdevumi ir:

1. atklāt nozieguma pēdas;
2. atklāt citus lietiskos pierādījumus;

⁵⁴ Kriminālistika. Nozieguma izmeklēšanas metodika. Autoru grupa prof. Kavaliera A. vadībā. Rīga: LPA izdevums, 2000, 163.lpp.

⁵⁵ Kriminālistika II daļa. Kriminālistiskā taktika. Rīga: LPA, 1999, 95. lpp.

⁵⁶ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams:

https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 06.04.2020.]

⁵⁷ Ibid. [Aplūkots 06.04.2020.]

3. iegūt informāciju par apstākļiem un objektiem, kam ir nozīme nozieguma noskaidrošanā. Salīdzinot Kriminālprocesa likumā izmeklēšanas darbību- apskate, ar profesores Ārijas Meikališas grāmatā rakstīto, autorei vairāk simpatizē profesores rakstītais.

Profesore uzsvāru liek uz to, ka apskate ir patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība.⁵⁸

Salīdzinot sīkāk Kriminālprocesa likuma 179. pantu ar 159. pantu, izmeklēšanas darbības kratīšana un apskate ir atšķirīgas ar to ka, apskatei nav vajadzīgs lēmums izņemot līķa ekshumāciju, pasta un telegrāfa korespondences un valsts noslēpumu saturošu dokumentu apskati, kad iepriekšējs lēmums nav nepieciešams.

Notikuma vietas apskate ir izmeklēšanas darbība, ko drīkst veikt pirms krimināllietas ierosināšanas; kratīšanu drīkst izdarīt tikai pēc krimināllietas ierosināšanas.⁵⁹

Tā pat kā apskati, arī izņemšanu bieži jauc ar kratīšanu, jo abām šīm izmeklēšanas darbībām mērķis ir iegūt kriminālprocesā nozīmīgu priekšmetu vai dokumentu kopumu, kuri var būt par pierādījumu krimināllietā.

Kriminālprocesa likums 186. pants nosaka, ka izņemšana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir lietai nozīmīgu priekšmetu vai dokumentu atņemšana, ja izmeklēšanas darbības veicējam ir zināms, kur vai pie kā atrodas konkrētais priekšmets vai dokuments un tos nav nepieciešams meklēt vai arī tie atrodas publiski pieejamās vietās.⁶⁰

Būtiska un svarīga atšķirība starp kratīšanu un izņemšanu ir tāda, ka izņemšanu izdara, ja ir precīzi zināms, kur un pie kā šie priekšmeti atrodas. Izņemšanu izdara uz motivēta izziņas izdarītāja vai prokurora lēmuma pamata. Valsts noslēpumu saturošu dokumentu izņemšana var notikt tikai uz tiesneša lēmuma pamata un kārtībā, kas saskaņota ar attiecīgu iestāžu vadību.⁶¹

Izņemšanas uzdevumi ir līdzīgi kratīšanas uzdevumiem, izņemot to, ka izņemšanas uzdevumos neietilpst meklējamu personu atrašana. Savukārt par izņemšanas priekšmetu var būt paraugi, kas nepieciešami salīdzinošai izpētei. Taču izņemšana, kā patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība atšķiras gan no apskates, gan no kratīšanas.⁶²

Pirms kratīšanas vai izņemšanas veikšanas, procesa virzītājam, kurš veic izmeklēšanas darbību ir jānolasa personai, pie kuras veic attiecīgo darbību, lēmums un šī persona jāizaicina

⁵⁸ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojosā vārdnīca. Rīga:Raka, 1998. 27.lpp.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 06.04.2020.]

⁶¹ Meikališa Ā., 1998. 85.lpp.

⁶² Meikališa Ā. 2001, 145. lpp.

izdot lēmumā minētos priekšmetus un dokumentus vai uzrādīt meklējamās personas atrašanās vietu.

Ja pieprasīto izsniedz labprātīgi, izņemšanu pabeidz, taču kratīšanā šāda situācija ir problemātiska.⁶³

⁶³ Ibid. 147. lpp.

3. KRATĪŠANAS VEIKŠANAS PROCESUĀLĀ KĀRTĪBA

3.1. Lēmums par kratīšanas veikšanu

Kriminālprocesa likuma 180. panta 1. daļa nosaka, ka kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu.⁶⁴ Izmeklēšanas tiesnesis lēmumu pieņem, pamatojoties uz procesa virzītāja ierosinājumu un tam pievienotajiem materiāliem.⁶⁵ Savukārt šī paša panta 3. daļa runā par to, ka neatliekamos gadījumos, kad novilcināšanas dēļ meklējamie priekšmeti vai dokumenti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti vai arī meklējamā persona var aizbēgt, kratīšanu var izdarīt ar procesa virzītāja lēmumu. Ja lēmumu pieņem izmeklētājs, tad kratīšanu izdara ar prokurora piekrišanu.⁶⁶

Savukārt izpētot spēkā esošo Igaunijas Kriminālprocesa kodeksu, autore secina, ka Kriminālprocesa kodeksā nepastāv precīza kriminālprocesa uzsākšanas reglamentācija. Kā atšķirību autore saskata to, ka nepastāv kriminālprocesa uzsākšana, satādot procesuālo aktu.

Izmeklēšanas orgāns uzsāk tiesvedību ar pirmo izmeklēšanas vai citu procesuālo darbību, ja pastāv tiesvedības ierosināšanas iemesls un pamats.⁶⁷

Kriminālprocesiālo terminu skaidrojošajā vārdnīcā ir teikts, ka lēmums ir procesuāls pirmstiesas izmeklēšanas dokuments, kurā izziņas izdarītājs, prokurors un tiesnesis izsaka un pamato savas domas, atziņas, vērtējumu un nolēmumus par svarīgiem lietas apstākļiem.⁶⁸ Lēmumā par kratīšanu līdzās datiem, kam jābūt jebkurā lēmumā, ir jābūt izklāstītiem tiem faktiskajiem datiem, kas izskaidro, kāpēc tiek veikta kratīšana.⁶⁹

Visi lēmumi sastāv no trīs daļām- ievada, izklāsta un rezolutīvās daļas.

Katra lēmuma veida sastādīšanā ir noteiktas īpatnības un specifiskas procesuālās prasības, kas norādītas attiecīgā kriminālprocesiālā normā.⁷⁰ Ievadā tiek precīzi norādīts dokumenta nosaukums, tā sastādīšanas vieta un laiks (gads, mēnesis, diena, dažos lēmumos arī stunda);

⁶⁴ Lēmums par kratīšanas veikšanu. Pielikums Nr. 2

⁶⁵ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 09.04.2020.]

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Уголовно процессуальный кодекс Эстонии. Pieejams: <https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2010.06.2018.pdf> [Aplūkots: 20.04.2020.]

⁶⁸ Meikališa Ā. 1998. 138.lpp.

⁶⁹ Meikališa Ā. 2001, 147. lpp

⁷⁰ Meikališa Ā. 1998. 139.lpp.

amatpersona, kas lēmumu sastādījusi, norādot tās vārdu, uzvārdu, amatu, dienesta pakāpi; krimināllietas numurs un nosaukums.

Izklāsts ir dokumenta centrālā daļa. Tajā apraksta konkrētus apstākļus un secinājumus, kas izriet no tiem. Līdzās tam izklāstā atspoguļo motīvus, kuri kopumā dod iespēju secināt par pieņemtā lēmuma pamatotību. Izklāstu noslēdz ar atsauci uz likumu, kas pamato pieņemto lēmumu.

Rezolutīvajā daļā formulē pieņemto lēmumu, kam loģiski un nepārprotami jāizriet no lēmuma ievada un izklāsta. Šajā daļā var būt arī citi norādījumi, piemēram, par lietas tālāku virzību, lēmuma kopijas nosūtīšanu izpildei, lēmuma kopijas nosūtīšanu prokuroram. Lēmumu paraksta tās sastādītājs.⁷¹

Darba autore secina, ka lēmumā par kratīšanas izdarīšanu visam ir jābūt sīki aprakstītam un pārdomātam, lai kratīšanas veicējam nerastos šaubas par meklējamo objektu.

Savukārt atsaucoties uz Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 197.pantu, iemesls par tiesvedības uzsākšanu var būt informācija, kas saņemta no publikācijām masu informācijas līdzekļos un satur ziņas par noziegumu. Šāda informācija tiek uzskatīta kā iemesls tievedības uzsākšanai.⁷²

Autore sīkāk apskatīs kādos apstākļos kratīšanu izdara neatliekamības kārtībā.

Ir gadījumi, kad izmeklētājam ir nepieciešams nekavējoties veikt kratīšanu un novilcināšanās nav pieļaujama.

KPL 180. panta 3. daļā ir noteikts, ka neatliekamos gadījumos kratīšanu var izdarīt ar procesa virzītāja lēmumu. Ja lēmumu pieņem izmeklētājs, tad kratīšanu izdara ar prokurora piekrišanu.

Kā arī, šī paša panta 5. daļā ir teikts, par neatliekamības kārtībā veikto kratīšanu procesa virzītājs ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pēc tās izdarīšanas paziņo izmeklēšanas tiesnesim, uzrādot materiālus, kas pamatoja izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību, kā arī izmeklēšanas darbības protokolu. Tiesnesis pārbauda kratīšanas tiesiskumu un pamatotību.

⁷¹ Meikališa Ā. 2001, 140. lpp

⁷² Уголовно процессуальный кодекс Эстонии. Pieejams:

<https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2010.06.2018.pdf> [Aplūkots: 20.04.2020.]

Atsaucoties uz Augstākās tiesas atziņu, neatliekamā gadījumā (KPL 180. panta 3. daļa) piekrišanu kratīšanas izdarīšanai var dot arī mutiski vai kā citādi, izmantojot telekomunikācijas līdzekļus.⁷³

Kratīšanas tiesiskumu un pamatotību saskaņā ar KPL 180. panta 5. daļu pārbauda izmeklēšanas tiesnesis. Ja izmeklēšanas darbība izdarīta prettiesiski, izmeklēšanas tiesnesis iegūtos pierādījumus atzīst par nepieļaujamiem kriminālprocesā un lemj par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem.⁷⁴

Par neatliekamiem uzskatāmi gadījumi, kad kratīšana jāveic nekavējoties, ārpus darba laika, lai nedotu iespēju noziedzīgu nodarījumu izdarījušajai personai noslēpt vai iznīcināt meklējamus, lietai svarīgus priekšmetus, dokumentus, kā arī lai nedotu iespēju to izdarīt citām lietā ieinteresētajām personām.

Neatliekamības gadījums katrā reizē ir izvērtējams atsevišķi un viennozīmīgi tas atzīstams par tādu, ja tikai tūlītēja rīcība var sekmēt noziedzīga nodarījuma atklāšanu. Kratīšanu kā jebkuru izmeklēšanas darbību veic dienas laikā, bet šis nosacījums nav spēkā, kad kratīšanu veic neatliekamos gadījumos.⁷⁵

Šāda kratīšana neatliekamības kārtībā, tika izdarīta žurnālistei Ilzei Naglai viņas dzīvesvietā. Autore apskatot šo publikāciju Latvijas Vēstnesī, secina, ka tika pārkāpta neatliekamības kārtība, jo kratīšana tik veikta pēc trīs mēnešiem, nevis tūlīt, nekavējoties.⁷⁶

Ir arī otrs gadījums, kā izdarīt kratīšanu ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. KPL 323. pants nosaka, ka procesa virzītājs raksta ierosinājumu, ja kriminālprocesa mērķa sasniegšanai ir jāveic darbības, kuras nav šā procesa virzītāja kompetencē vai kuru veikšanai ir nepieciešams kompetentas personas lēmums.⁷⁷ Ierosinājumā procesa virzītājs norāda tiesu, kurai ierosinājums adresēts, datumu un sastādīšanas vietu. Jānorāda arī vispārēja informācija par lietvedībā esošo krimināllietu un tajā konstatētajiem apstākļiem, jo kratīšana ir veicama tikai saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem un plānotas kratīšanas var tikt veiktas tikai, ja ir uzsākts kriminālprocess.

⁷³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 09.04.2020.]

⁷⁴ Ibid. [Aplūkots 09.04.2020.]

⁷⁵ Meikališa Ā. 2001, 144. lpp

⁷⁶ Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/219115> [Aplūkots 09.04.2020.]

⁷⁷ Ibid.

Tiek norādīts lietas numurs, nodarījuma kvalifikācija. Procesa virzītāja ierosinājumā būtiski ietvert apsvērumus, kas procesa virzītājam devuši pamatu uzskatīt, ka meklējamie priekšmeti, dokumenti, liķi vai meklējamās personas varētu atrasties noteiktā vietā.

Ierosinājumu izskata amatpersona, kurai kriminālprocesā ir piešķirtas pilnvaras pašai veikt vai ar lēmumu atļaut citam veikt ierosinājumā ieteiktās darbības pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas vai pēc tās izmeklēšanas vai prokuratūras iestādes atrašanās vietas, kuras lietvedībā ir konkrētais process.

Ja likumā nav noteikts citādi, ierosinājums jāizskata septiņu dienu laikā, ja nepieciešams, pieaicinot ierosinājuma iesniedzēju. Par pieņemto lēmumu vai uzsāktajām darbībām paziņo iesniedzējam ne vēlāk kā triju dienu laikā.⁷⁸

Pastāv arī tāds gadījums, kad lēmums par kratīšanu nav nepieciešams:

- izdarot aizturamās personas kratīšanu (KPL 180.pants 4. daļa);
- telpas vai apvidus teritorijas kratīšanā var būt iekļauta arī tajā esošo transportlīdzekļu un personu kratīšana. Ja nepieciešams, personas kratīšanu var izdarīt telpas vai apvidus teritorijas kratīšanas sākumā un arī beigās. (KPL 182. panta 5. daļa).

3.2. Kratīšanas veikšanas procesuālā kārtība un rezultātu nostiprināšana

Lai kratīšanas veikšana būtu iespējama, tai nepieciešams kratīšanas veikšanas pamats. Kratīšanas faktiskais pamats ir jebkuras ziņas, kuras saņemot procesa virzītājam ir radies pieņēmums un ir pietiekams pamats domāt, ka meklējamie objekti atrodas noteiktā telpā, noteiktā apvidū vai pie konkrētas personas.⁷⁹ Katrā gadījumā ziņām ir jābūt pārbaudītām. Kratīšanai ir jābūt likumīgai.

Lai kratīšanas veikšana būtu veiksmīga, tai nepieciešams rūpīgi sagatavoties. Sagatoshanā tiek ietverti tādi jautājumi, kā:

1. ko konkrēti meklēt;
2. pie kā izdarīt kratīšanu;
3. kur izdarīt kratīšanu;

⁷⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 09.04.2020.]

⁷⁹ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: BA Turība, 2001, 140. lpp.

4. kad izdarīt kratīšanu;
5. kas piedalīsies kratīšanā;
6. kādus tehniskos līdzekļus sagatavot kratīšanai.

Lai krimināllietā nozīmīgi objekti tiktu pamanīti un, lai būtu iespējams pareizi risināt jautājumu par meklējamā objekta iespējamo atrašanās vietu, nepieciešams pārdomāt, kas konkrēti ir jāmeklē. Jautājumā “ko meklēt” pamatā ir krimināllietas materiāli.

Tā piemēram, ja nozieguma izdarīšanas vietā atrasta izšauta lode vai čaulīte, tad pie aizdomās turētā meklē šaujamo ieroci un nevis vērtslietas un citus objektus, kam nav sakara ar lietas materiāliem.⁸⁰

Nedrīkst aizmirst, ka kratīšanas gaitā var atrast arī tādas krimināllietā nozīmīgus priekšmetus, par kuriem pirms kratīšanas nekas nebija zināms. Tādēļ pirms kratīšanas lietderīgi vēlreiz pamatīgi izstudēt lietas materiālus.

Kā arī pamatojoties uz KPL 139. panta 2. daļu, kur ir noteikts, ka izmeklēšanas darbības sākumā tās veicējs informē konkrētajā procesā iesaistīto personu par tās tiesībām un pienākumiem, kā arī brīdina par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu. Nav jāinformē un jābrīdina persona, kuras procesuālie pienākumi ir vienlaikus arī tās profesionālie darba pienākumi.⁸¹

Kratīšanu parasti izdara pie aizdomās turētās personas. Ja tās rezultāti ir negatīvi, rodas jautājums, vai meklējamie objekti nav noslēpti pie citām personām: kaimiņa, drauga, radnieka, darba vietā un tam līdzīgi. Ja ir ziņas, ka meklējamais objekts noslēpts pie kādas vainīgajam pazīstamas personas, kratīšana vispirms jāizdara pie šīs personas, bet, ja tā ir nesekmīga, tad tulīt pie aizdomās turētā.⁸²

Lemjot jautājumu par to, kur izdarīt kratīšanu, jāņem vērā krimināllietā esošā un operatīvā ceļā iegūtā informācija par iespējamo meklējamā objekta atrašanās vietu.

⁸⁰ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne. 1978. 194.lpp.

⁸¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 08.04.2020.]

⁸² Ibid. 195.lpp.

Kratīšanu var izdarīt personas dzīves, darba, atpūtas un mācību vietā. Kratīšanas vieta var būt dzīvoklis, darba kabinets, noliktava, atklāts apvidus, šķūnis, automašīna, siena kaudze, motorlaiva un tam līdzīgi.

Jāievēro arī meklējamā objekta raksturs, izmēri, īpašības, vērtība, kratamās personas profesija, tieksmes, ģimenes stāvoklis, kā arī vietas apstākļi. Tā, piemēram, motociklu neslēpj dzīvojamā istabā.⁸³

Praksē novēroti vairāki gadījumi, kad lēmumā par kratīšanu adrese, kļūdoties numerācijā, norādīta neprecīzi. Piemēram, lēmumā norādīta konkrēta adrese, taču adresē esošā māja ir sadalīta divos dzīvokļu īpašumos, kam ir dažādi īpašnieki. Tāpat var būt situācija, kad informācija par kratīšanas adresi tiek iegūta speciālās izmeklēšanas darbības vai operatīvās darbības rezultātā.

Piemēram, operatīvais darbinieks, diennakts tumšajā laikā novērojot personu no blakus ēkas loga, konstatē, ka viņa ieiet publiski nepieejamā biroju ēkā, kurā var iekļūt tikai ar čipa atslēgu. Šādā gadījumā nav iespējams precīzi noteikt, kura numura telpā šī persona iegājusi.

Taču pēc telpā iedegtās gaismas operatīvais darbinieks var saprast, kurā stāvā atrodas personas kabinets, un aptuveni aprēķināt šīs telpas numuru. Tā kā precīzu kabineta numuru nav iespējams noteikt, procesa virzītājs ierosinājumā par kratīšanu var norādīt tikai aptuvenu informāciju un to papildināt ar norādēm, pie kā, kādā lietā, ko meklēs un izņems.⁸⁴

Pēc autores domām, ja lēmumā par kratīšanu ir precīzi norādīts meklējamais objekts, tā atrašanās vieta, izmēri, īpašības, vērtība, kratamās personas profesija, tad aptuvenā norāde par dzīvokļa numuru uzskatāma par nebūtisku kļūdu.

Jautājums par kratīšanas izdarīšanas laiku jārisina, ievērojot krimināllietas izmeklēšanas plāna un kratīšanas taktikas prasības. Tā, piemēram, vispārējā taktikas prasība ir: vispirms noprotināt aizdomās turēto vai apsūdzēto un pēc tam izdarīt kratīšanu, jo pretējā gadījumā pratināmais savās liecībās varēs balstīties uz kratīšanas rezultātiem un savas versijas pielāgot tiem.

⁸³ Indulēns, 1978. 195.lpp

⁸⁴ https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_15_Kulmanis.pdf [Aplūkots 08.04.2020.]

Turpretīm, ja apsūdzētais pratināšanā noliedz to meklējamo objektu esamību, kurus pēc tam pie viņa atrod, tad kratīšana visai efektīvi veicina noziedznieka atmaskošanu un reizē ar to visa nozieguma izmeklēšanu. Ja krimināllietā nepieciešams izdarīt vairākas kratīšanas, tad jāizlemj jautājums par kratīšanu secību un laiku.

Kratīšanas taktikas pamatprasība ir to izdarīt tulīt pēc tam, kad kratīšanai viss ir sagatavots, kamēr meklējamie objekti nav nobeidzināti, noslēpti citā vietā, iznīcināti un tam līdzīgi.⁸⁵

Kratīšanu jāizdara dienā un tikai sevišķi steidzamos gadījumos kratīšanu var organizēt citā laikā, piemēram, ja persona, pie kuras jāizdara kratīšana dienā nav sastopama. Ja ir saņemtas ziņas, ka meklējamo grib aizvest prom vai iznīcināt vai arī kratamā persona gatavojas aizbraukt. Prasībai izdarīt kratīšanu dienā ir liela nozīme. Dienā iespējams gūt vislabākos rezultātus, jo ir labs apgaismojums, ir iespējams noorganizēt labāku kratīšanas vietas apsardzi, netiek traucēta citu cilvēku atpūta un vajadzības gadījumā var veikt operatīvus pasākumus, un kratīšanu citās vietās un pie citām personām.

Kratīšana dienā ir izdevīgāka klātesošajām personām un speciālistiem.⁸⁶ Kriminālprocesa likuma 181. panta 1. daļa nosaka, ka kratīšanu izdara tās personas klātbūtnē, pie kuras kratīšana notiek, vai arī šīs personas pilngadīga ģimenes locekļa klātbūtnē. Ja attiecīgās personas klātbūtne nav iespējama vai šī persona izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara kratīšanai pakļautā objekta valdītāja, apsaimniekotāja vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē.⁸⁷

Savukārt KPL 181.panta 2. daļa nosaka, ka juridisko personu telpās kratīšanu izdara attiecīgās juridiskās personas pārstāvja klātbūtnē un tās personas klātbūtnē, saistībā ar kuras darbību vai bezdarbību kratīšanu juridiskās personas telpās izdara, ja nepastāv objektīvi šķēršļi šo personu nogādāt juridiskās personas telpās. Ja pārstāvja klātbūtne nav iespējama vai pārstāvis izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē.⁸⁸

KPL 122. panta 1. daļas 2. punktā noteikts, ka nav atļauts kontrolēt, veikt apskati vai izņemt dokumentus, kurus advokāts sastādījis, vai korespondenci, kuru viņš saņēmis vai

⁸⁵ Indulēns,1978. 196.lpp.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 08.04.2020.]

⁸⁸ Ibid. [Aplūkots 08.04.2020.]

nosūtījis, sniedzot juridisko palīdzību, kā arī izdarīt kratīšanu, lai atrastu un izņemtu šādu korespondenci un dokumentus.⁸⁹

Kratīšanas izdarīšana zvērinātu advokātu birojā neapšaubāmi aizskar zvērināta advokāta profesionālo noslēpumu, kura pamatā ir uzticība starp advokātu un klientu. Turklāt nepieciešamība aizsargāt šādu profesionālo noslēpumu ir cieši saistīta ar klienta tiesībām sevi neapsūdzēt. Proti, nebūtu pieļaujams, ka tiesību aizsargājošās iestādes kriminālprocesā personas vainīgumu cenšas pierādīt ar tādiem pierādījumiem, kas iegūti no zvērināta advokāta prakses vietas, vienlaicīgi nenodrošinot atbilstošas procesuālās garantijas, tai skaitā atbilstošu personu klātbūtni.⁹⁰

Kaut arī kratīšanas laikā tiek nodrošināta neatkarīgas personas klātbūtne, to nevar uzskatīt par efektīvu, ja vienlaicīgi tiek veikta gan dokumentu, gan arī elektronisko datu kratīšana. Tādējādi, ņemot vērā, ka kontroli un uzraudzību nodrošinošā neatkarīgā persona ir aizņemta, uzraugot dokumentu kratīšanu, viņa nespēj pienācīgi uzraudzīt arī elektronisko datu kratīšanu, kas notiek vienlaicīgi.⁹¹

Īpaši var izdalīt KPL 184. pantu par kratīšanu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās. Šis likums nosaka, ka kratīšanu diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības telpās un telpās, ko lieto ārvalstu parlamentu un valdību oficiālās delegācijas un misijas, var izdarīt tikai pēc šīs pārstāvniecības, delegācijas vai misijas vadītāja lūguma vai ar viņa piekrišanu.

Kratīšanu telpās, kurās dzīvo ārvalstu diplomātisko pārstāvniecību un citu iestāžu darbinieki, kā arī ārvalstu parlamentu un valdību oficiālo delegāciju un misiju dalībnieki, kuri saskaņā ar Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem bauda diplomātisko imunitāti, un viņu ģimenes locekļi, kā arī šo darbinieku, dalībnieku un viņu ģimenes locekļu kratīšanu var izdarīt tikai pēc viņu lūguma vai ar viņu piekrišanu.

Šajā pantā minēto piekrišanu procesa virzītājs prasa ar Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas starpniecību.

⁸⁹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 08.04.2020.]

⁹⁰ https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_15_Kulmanis.pdf [Aplūkots 14.04.2020.]

⁹¹ Ibid.

Izdarot kratīšanu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās, Ārlietu ministrijas pārstāvja klātbūtne ir obligāta.⁹²

Kā arī saskaņā ar KPL 182. pantu 2. daļu uzsākot kratīšanu, izmeklēšanas darbības veicējs izsniedz personai, pie kuras notiek kratīšana, lēmuma par kratīšanu kopiju. Šī persona par to parakstās lēmumā. Tad izmeklēšanas darbības veicējs uzaicina to labprātīgi izsniegt meklējamo objektu.⁹³ Lai nodrošinātu kratīšanas efektivitāti, var pieaicināt arī speciālistu.

Tā piemēram, būvinženieris konsultēt, kur var būt iemūrēti slēpņi. Tā kā kratīšana ir visai sarežģīta un darbietilpīga un prasa no dalībniekiem un klātesošiem lielu uzmanību, tad uz to jāaicina tādas personas, kas būtu objektīvi ieinteresētas rezultatīvā kratīšanā un aktīvi pildītu savus pienākumus.

Izmeklēšanas praksē ir bijuši gadījumi, kad klātesošās personas ir palīdzējuši kratāmajai personai noslēpt meklējamus priekšmetus.

Nav rekomendējams par klātesošajām personām uzaicināt tās personas kaimiņus, pie kuras notiek kratīšana.⁹⁴

Kratīšanas gaitā tā dalībniekiem nereti nākas attaisīt aizslēgtus čemodānus, attaisīt aiznaglotas durvis, kastes, kaut ko pārzāģēt un tā tālāk. Lai, piemēram, uzraktu zemi, kaut ko nojauktu, pārvietotu smagus priekšmetus, jādomā par attiecīgiem tehniskiem līdzekļiem un par darba darītāju aicināšanu, kuri nav kratīšanas dalībnieki, bet tikai izmeklēšanas darbības veicēja rīkojuma izpildītāji.⁹⁵

Savukārt KPL 140. panta 1. un 2. daļa nosaka, ka procesa virzītājs procesuālo darbību var veikt, izmantojot tehniskos līdzekļus (telefonkonference, videokonference), ja to prasa kriminālprocesa intereses.

Procesuālās darbības gaitā, izmantojot tehniskos līdzekļus, jānodrošina, lai dažādās telpās vai ēkās esošie procesa virzītājs un personas, kuras piedalās procesuālajā darbībā, cits citu varētu dzirdēt telefonkonferences laikā, kā arī dzirdēt un redzēt - videokonferences laikā.⁹⁶

⁹² Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 08.04.2020.]

⁹³ Ibid. [Aplūkots 08.04.2020.]

⁹⁴ Indulēns, 1978. 197.lpp

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 08.04.2020.]

Kratīšanas taktikas prasība ir neizpaust kratīšanas nodomu, lai personas, pie kuras izdarīs kratīšanu, par to neuzzinātu. Tādēļ kratīšana jāgatavo slepeni. Kratīšanai ar vien ir rūpīgi jāgatavojas un sarežģītos gadījumos jā sastāda kratīšanas plāns.

Arī visai steidzamos kratīšanas gadījumos, pirms kratīšanas vismaz jāpārdomā, kādas personas pieaicināmas, kādi tehniskie līdzekļi nepieciešami, kā noorganizēt kratīšanas vietas apsardzi, kā arī velreiz jāieskatās krimināllietas materiālos.⁹⁷

Kad ir noskaidrots kratīšanas pamats un procesuālā kārtība, ir jānoskaidro kādas personas ir tiesīgas veikt šo patstāvīgo procesuālo izmeklēšanas darbību- kratīšana.

Kriminālprocesa likuma 138.panta otrā daļa nosaka, ka kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona ir tiesīga izdarīt savu pilnvaru ietvaros tikai šajā likumā paredzētas izmeklēšanas darbības.⁹⁸

No šī likuma panta izriet trīs būtiski apstākļi:

1. izmeklēšanas darbības var veikt tikai kriminālprocesa veikšanai pilnvarota persona;
2. katrai iepriekš nosauktai personai ir kompetences robežas izmeklēšanas darbību veikšanai;
3. izmeklēšanas darbību veidi KPL ir izsmeļoši norādīti.

Jēdziens “Kriminālprocesa veikšanai pilnvarota persona” KPL 1. sadaļā “Kriminālprocesā iesaistītās personas” ietvertajā procesa dalībnieku klasifikācijas modelī netiek lietots, taču KPL 26. panta 1. daļas teksts ļauj atzīt, ka šis jēdziens pielīdzināms terminam “amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu”. Līdz ar to atzīstams, ka tiesības veikt izmeklēšanas darbības ir amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu. Tomēr to kompetences apjoms nav vienāds. Normu sistēmiska analīze (KPL 1. sadaļa 10. nodaļa) ļauj atzīt, ka pilnas iespējas veikt izmeklēšanas darbības, pašam izlemjot, kad, ko, kādā kārtībā un tā tālāk, veikt, ir tikai procesa virzītājam.⁹⁹

Turklāt arī viņam atsevišķos gadījumos, lai veiktu kādu konkrētu darbību, ir jāsaņem iepriekšējs izmeklēšanas tiesneša lēmums par šo darbību veikšanu (piemēram, kratīšana). Tad ir tādas amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kuras izmeklēšanas darbības ir tiesīgas veikt tikai tad, kad saņēmušas procesa virzītāja uzdevumu (eksperts, revidents, procesuālo uzdevumu

⁹⁷ Indulēns,1978. 197.lpp

⁹⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 08.04.2020.]

⁹⁹ Meikališa Ā, Kristīne Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010, Rīga, 2010, LV vēstnesis, 127.lpp.

izpildītājs- konkrēts uzdevums, izmeklēšanas grupas dalībnieks- vispārīgs uzdevums, darbojas šā uzdevuma robežās).

Ir amatpersonas, kuras izmeklēšanas darbības ir tiesīgas veikt, tikai iepriekš informējot par to procesa virzītāju, -izmeklētāja tiešais priekšnieks, uzraugošais prokurors. Un ir arī tādas KPL 26. pantā minētas amatpersonas, kuras izmeklēšanas darbības pašas veikt nedrīkst- amatā augstāks prokurors (ja vien nepārņem procesa virzītāja pilnvaras), izmeklēšanas tiesnesis, privātās apsūdzības uzturētājs, tiesnesis, sagatavojot lietu iztiesāšanai. Kompetences robežas izmeklēšanas darbību veikšanā ir rūpīgi jāievēro, jo to pārkāpšana ir pamats iegūto ziņu pieļaujamības apšaubīšanai.¹⁰⁰

Norāde par to, ka izmeklēšanas darbību veidu uzskaitījums ir izsmeļošs, nozīmē, ka nekādas citas darbības nevar tikt veiktas.

Tā pat kā procesā iesaistītajai personai izskaidro par viņa tiesībām, pienākumiem un atbildību, tā pat ir jāinformē arī pats darbības veicējs, un šis pienākums gūlsta uz procesa virzītāju. Tipisks piemērs šeit ir eksperts vai revidents, kurš no vienas puses, ir izmeklēšanas darbības veicējs, bet no otras puses, vēl pirms darbības uzsākšanas viņš pats ir jāinformē par tā statusu.¹⁰¹

Lai kratīšanas gaita noritētu procesuāli pareizi un rezultatīvi veiksmīgi, to nepieciešams fiksēt protokolā. To nosaka KPL 141. panta. 1. daļa- izmeklēšanas darbību fiksē protokolā, skaņu vai skaņu un attēlu ierakstā.¹⁰²

Kriminālprocesa darbības fiksācijas līdzeklis ir protokolēšana, respektīvi, protokola sastādīšana.¹⁰³ Protokols ir procesuāls dokuments, kuru pirmstiesas izmeklēšanas stadijā sastāda procesa virzītājs par veikto izmeklēšanas darbību, fiksējot tās gaitu un rezultātus. Kriminālprocesuālais likums paredz vairāk kā 40 izmeklēšanas darbību procesuālos dokumentus. Sastādot pirmstiesas izmeklēšanā kā procesuālos dokumentus, protokolus, ir jāievēro attiecīgās darbības procesuālās kārtības īpatnības un vispārīgie protokolu sastādīšanas noteikumi. Izmeklēšanas darbībā- kratīšana, protokoli ir patstāvīgs pierādīšanas avots, kurā tiek dokumentēti

¹⁰⁰ Meikališa Ā, 2010. 128.lpp.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>
[Aplūkots 08.04.2020.]

¹⁰³ Kratīšanas protokols. Pielikums Nr. 3

fakti un apstākļi, kas noskaidroti apskatē, aplūkošanā, kratīšanā, izņemšanā, aizturēšanā, uzzīmēšanā, kā arī izmeklēšanas eksperimentā.¹⁰⁴

Izmeklēšanas darbības protokolu pirmstiesas izmeklēšanā sastāda izziņas izdarītājs vai prokurors. Tikai izņēmuma gadījumā, proti- liecinieka, cietušā, aizdomās turētā un apsūdzētā pratināšanā un pratināmais var pierakstīt savas liecības pašrocīgi- tas darāms pēc paša pratināmā lūguma, bet procesa virzītājam nav tiesību pieprasīt vai uzdot šādu darbību, tomēr protokola ievaddaļu raksta pratinātājs pratināšanas sākumā.

Izmeklēšanas protokolu var rakstīt rokrakstā vai mašīnrakstā, kā arī izmantojot citus tehnikas līdzekļus. Protokolam pievieno foto negatīvus un uzņēmumus, kino un videolentes, diapozitīvus, nopratināšanas fonogrammas, plānus, shēmas, pēdu nolējumus un nospiedumus, kas iegūti attiecīgās izmeklēšanas darbībās.¹⁰⁵ Protokolu nolasa visām personām, kas piedalās izmeklēšanas darbībā, izskaidrojot tām tiesības izteikt piezīmes, kas obligāti jāieraksta protokolā.

Protokolu paraksta procesa virzītājs, kas izdarījis attiecīgo izmeklēšanas darbību, un pēc tam pārējās tās dalībpersonas. Protokola saturu veido trīs daļas- ievads, izklāsts un nobeigums.

Ievaddaļā fiksē procesuālās darbības vietu un datumu; tās sākuma un beigu laiku; izmeklēšanas darbības protokola sastādītāja amatu, dienesta pakāpi, vārdu un uzvārdu; izmeklēšanas darbības dalībpersonu vārdus un uzvārdus, personas kodus, bet nepieciešamības gadījumos arī dzīves vietas adreses. Protokola ievaddaļā tiek izdarīta atzīme, ka kriminālprocesuālās darbības dalībniekiem ir izskaidrotas tiesības un pienākumi, kā arī atzīme par to, ka likumā paredzētajos gadījumos tie ir brīdināti par kriminālatbildību par atsacīšanos liecināt un par apzinātu nepatiesu liecību.¹⁰⁶

Izklāsta daļā sīki jāatspoguļo izmeklēšanas darbības norise. Tajā tiek fiksēta norise un fakti, bet ne secinājumi vai pieņēmumi. Aprakstam ir jābūt skaidrā valodā un pilnīgam, bet ne izplūdušam. Protokols jāpieraksta gramatiski un stilistiski pareizi, kā arī jāveido loģiski pareizi. Tajā pašā laikā protokolā jāatspoguļo teiktā specifiskās nianse, kuras raksturo domāšanas veidu, parādību un situāciju izpratni. Protokolos nedrīkst sarakstīt specifiskus terminus un izteicienus, kādu nav lietojis nopratināmais, vai kurus neizprot personas, kas piedalās izmeklēšanas darbībā.

¹⁰⁴ Meikališa Ā, 1998. 82.lpp.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid. 83.lpp

Liecība tiek pierakstīta pirmā personā un parasti tās uzklaušīšanas beigās, taču to var rakstīt arī uzklaušīšanas laikā pierakstot atbildes uz jautājumiem.¹⁰⁷ Protokolā stundās un minūtēs jāatzīmē procesuālas darbības sākuma un beigu laiks. Ja tā veikta nakts laikā vai brīvdienā, nopratināšanas protokolā jānorāda neparastā laika motīvi. Izklāstā jānorāda arī tehnisko līdzekļu izmantošanas kārtība, apstākļi, objekti un rezultāti.

Nobeigumā atzīmē, kādi priekšmeti izņemti pievienošanā protokolā vai kā glabāšanā tie nodoti. Pēdu un pierādījumu atrašanās gadījumā protokolā sīki un precīzi atzīmē, kur un kas atrasts. Ja meklēšanai un atrašanai pielietotas speciālas metodes un līdzekļi, arī tie jānorāda. Protokolā jāatspoguļo pēdu un priekšmetu izņemšanas, fiksācijas un iesaiņošanas paņēmieni un līdzekļi, kā arī to pievienošana protokolam.

Tā pat protokola nobeigumā norāda kādas shēmas vai plāni pievienoti; ja tas ir būtiski, fiksē arī meteoroloģiskos apstākļus un apgaismojumu, kādos noritējusi procesuālā darbība. Nobeigumā jānorāda klātesošo un dalībpersonu piezīmes un iebildumi. Protokolā nav pieļaujams atstāt tukšas, neaprakstītas vietas. Protokolam pievienotās shēmas un plānus, arī izņemtos priekšmetus un pēdas pēc to iesaiņošanas apliecina procesa virzītājs un klātesošās personas ar saviem parakstiem.¹⁰⁸

Tā kā pirmstiesas izmeklēšanas vispārīgie noteikumi paredz aizliegumu izpaust izmeklēšanas datus, to starp arī ziņas par lietas dalībniekiem, kuriem ir nepieciešams nodrošināt personas drošību, bet protokolos ir šāda informācija, tas attiecīgi jādokumentē. Likums nereglamentē brīdinājuma procesuālo noformējumu. Brīdinājuma tekstu var izteikt atsevišķā dokumentā "paraksts", kas jāpievieno protokolā vai arī tas jāietver izmeklēšanas darbības noslēgumā. Protokols tiek pabeigts ar atzīmi, ka tas ir izlasīts vai nolasīts noteikti norādot lapu skaitu, kā arī pierakstītā atbilstību izmeklēšanas darbības faktiskajai norisei un tās saturam.

Liecību vispirms paraksta persona, kas to devusi. Protokolā jānorāda pieteiktie papildinājumi vai lūgumi. Nepieciešams arī norādīt uz cik lappusēm protokols sastādīts. Ar protokolu jāiepazīstina arī visas citas personas, kas piedalījušas vai bijušas klāt attiecīgajā izmeklēšanas darbībā. Arī tās var izteikt iebildumus, kas jāieraksta protokolā.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Meikališa Ā. 1998. 84.lpp

Visas izmeklēšanas darbības dalībpersonas paraksta katru protokola lapu un to visu kopumā. Ja kādai personai fizisku vai citu iemeslu dēļ nav iespējams personiski parakstīt protokolu, pēc tās lūguma to izdara cits indivīds, kas nav ieinteresēts lietas iznākumā.

Ja apsūdzētais vai cita persona atsakās parakstīt protokolu, prokurors vai izziņas izdarītājs to atzīmē protokolā. Personai, kas atteikusies parakstīt protokolu, jādod iespēja paskaidrot atteikšanās iemeslus.¹⁰⁹

3.3. Pārsūdzēšanas kārtība

Kriminālprocesa pārsūdzēšanas princips garantē likumības ievērošanu un procesa dalībnieku likumisko interešu aizsardzību.

Procesa virzītājiem, procesa dalībniekiem kā arī citām ieinteresētajām personām ir tiesības pārsūdzēt, tiesas/tiesneša nolēmumus, kā arī prokuroru, policijas un citas izziņas iestādes darbības un lēmumus.¹¹⁰

Praksē mēdz būt gadījumi, kad persona uzskata, ka kratīšana ir notikusi nepamatoti un nelikumīgi. Šādās situācijās personai ir visas tiesības sūdzību adresēt un iesniegt amatpersonai vai institūcijai, kura ir tiesīga to izlemt.

Sūdzību var iesniegt arī amatpersonai, kuras rīcība vai lēmums tiek pārsūdzēts, saskaņā ar KPL 337. panta 1. daļu. Šī paša panta 2. daļas 4. punkts nosaka, ka sūdzību par izmeklēšanas tiesneša lēmumu skata augstākā līmeņa tiesa.¹¹¹

Procesuālo darbību pārsūdzības kārtību un termiņus nosaka KPL 339. pants. Iepriekš minētā 339. panta 3. daļa nosaka, ka sūdzības par tiesneša vai tiesas nolēmumiem var iesniegt 10 dienu laikā no nolēmuma pieejamības dienas, ja šajā likumā nav paredzēts cits termiņš.

Visi procesuālie lēmumi stājas spēkā tūlīt pēc to pieņemšanas, ja vien likumā nav noteikta cita spēkā stāšanās kārtība, to nosaka KPL 322. pants 1. daļa.¹¹²

Pēc autores domām, tas ir labi, ka pastāv šāda pārsūdzēšanas kārtība, jo ir iespēja atklāt nepamatotas un prettiesiskas izmeklēšanas darbības. Tas būtiski pasargā perosnu likumiski

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Meikališa.2000,175.lpp.

¹¹¹ Ibid. [Aplūkots 10.04.2020.]

¹¹² Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [Aplūkots 14.04.2020.]

tiesiskās intereses.

KOPSAVILKUMS

Izstrādājot Bakalaura darbu autore secina.

1. Ņemot vērā Latvijas sarežģīto vēsturi, ar tās daudzām varas maiņām, ir mainījusies arī izmeklēšanas attīstība kriminālprocesā.
2. 1926. gada Kriminālprocesa likumā netika sniegta kratīšanas definīcija, bet tikai izskaidrota šīs izmeklēšanas darbības būtība un nepieciešamība. Tāpat redzams, ka šajā likumā kratīšana un izņemšana bija kā vienots institūts, kas vairs tā nav mūsdienu Kriminālprocesa likumā
3. 2005. gada 1. oktobrī, kad stājās spēkā Kriminālprocesa likums, uzskatāms par pavērsiena punktu gan kriminālprocesu tiesību teorijā, gan praksē, jo saistāms ar daudzām kvantitatīvi un saturiski nozīmīgām izmaiņām kriminālprocesuālajā kārtībā. Tas tapa 15 gadus, aktīvi iesaistoties praktiskiem tiesībaizsardzības institūciju darbiniekiem un tiesību zinātniekiem, kas to veidoja atbilstoši internacionāliem standartiem un prasībām, kuras nosaka starptautiskie dokumenti.
4. Rakstot zinātnisko darbu un pētot literatūru, autore secina, ka izmeklēšanas darbību kratīšana, grāmatu autori definē dažādi.
5. Nošķiršana nepieciešama, lai piemērotu situācijai atbilstošu izmeklēšanas darbību, ar kuru iespējams sasniegt nepieciešamo un maksimāli efektīvāko rezultātu, vienlaikus rīkojoties atbilstoši kriminālprocesa likuma mērķim. Nošķiršana nepieciešama arī, lai netiktu sajauktas izmeklēšanas darbības, jo izmeklēšanas darbību sajaukšana visbiežāk ir likumības pārkāpumu pamatā.
6. Procesuālie priekšnoteikumi un kārtība jebkurai kratīšanai ir vienādi, izņemot personas kratīšanu.
7. Lai kratīšanas veikšana būtu iespējama, tai nepieciešams kratīšanas veikšanas pamats. Kratīšanas faktiskais pamats ir jebkuras ziņas, kuras saņemot procesa virzītājam ir radies pieņēmums un ir pietiekams pamats domāt, ka meklējamie objekti atrodas noteiktā telpā, noteiktā apvidū vai pie konkrētas personas. Katrā gadījumā ziņām ir jābūt pārbaudītām. Kratīšanai ir jābūt likumīgai.
8. Lēmums ir procesuāls pirmstiesas izmeklēšanas dokuments, kurā izziņas izdarītājs, prokurors un tiesnesis izsaka un pamato savas domas, atziņas, vērtējumu un nolēmumus par svarīgiem lietas apstākļiem.

9. Kriminālprocesa pārsūdzēšanas princips garantē likumības ievērošanu un procesa dalībnieku likumisko interešu aizsardzību. Praksē mēdz būt gadījumi, kad persona uzskata, ka kratīšana ir notikusi nepamatoti un nelikumīgi. Šādās situācijās personai ir visas tiesības sūdzību adresēt un iesniegt amatpersonai vai institūcijai, kura ir tiesīga to izlemt.
10. Autore uzskata, ka vajadzētu iekļaut Kriminālprocesa likuma normu, kas regulē kratīšanas izpildes termiņu, jo šobrīd Kriminālprocesa likums precīzi nenosaka to, cik ilgā laikā pēc lēmuma par kratīšanu sastādīšanas ir jāveic kratīšana.
11. Autore iesaka pielietot tādu pašu likuma regulējumu, kā Igaunijā. Proti, ka izmeklēšanas darbību- kratīšana, var veikt uz pamatotām aizdomām, bez izmeklēšanas tiesneša lēmuma.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Bulgakova I. Izmeklēšanas izpratne un saturs pirmstiesas procesā. Rīga: Multineo, 2006.
2. Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds, 17.03.2009. Nr. 11(554)
3. Indulēns A. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978.
4. Kriminālistika. II daļa, Kriminālistiskā taktika. Autoru grupa prof. Kavaliera A. vadībā. Rīga: LPA izdevums, 1999.
5. Kriminālistika. Nozieguma izmeklēšanas metodika. Autoru grupa prof. Kavaliera A. vadībā. Rīga: LPA izdevums, 2000.
6. Latvijas Vēstnesis. Par kratīšanas veikšanu žurnālistes Ilzes Naglas dzīvesvietā. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/219115> [Aplūkots 09.04.2020.]
7. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (sevišķā daļa) tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne 1973.
8. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970.
9. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības vispārīgā daļa 1. grāmata. Rīga: Raka 2000.
10. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojosā vārdnīca. Rīga: Raka, 1998.
11. Meikališa Ā., Kristīne Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti 2005-2010, Rīga, 2010, LV vēstnesis.
12. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: BA Turība, 2001

Normatīvie akti:

13. Kriminālprocesa likumi. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926. Pieejams <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284> [Aplūkots 04.04.2020.]
14. KPFSR Kriminālprocesa kodekss: ar pārgrozījumiem līdz 1940.gada 15. novembrim, Rīga: Latvijas PSR Tieslietu tautas komisariāts, 1940.
15. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985, Digitālā versija. Pieejams: <https://kopkatalogs.lv/F/BC26S4VPGVGIEBUV13VPTFTM5B86C2KKINX3HJXHI>

[AF5RQPDL-01241?func=full-set](http://m.likumi.lv/doc.php?id=90971)
[set&set_number=001768&set_entry=000001&format=999](http://m.likumi.lv/doc.php?id=90971)

16. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 04.04.2020.]
17. Ceļu satiksmes likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=45467> [Aplūkots 06.04.2020.]
18. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=107820&version_date=23.01.2016 [Aplūkots 05.04.2020.]
19. Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: Pieņemts 2006.gada 1. februārī. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/126717-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]
20. Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2009.gada 1. jūlija [Aplūkots 04.04.2020.] Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/190010-grozijumi-kriminalprocesa-likuma>
21. Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2010.gada 1. februāris. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/204542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]
22. Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa likumā: 2010.gada 4. februārī. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/190010-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [Aplūkots 04.04.2020.]

2.1 tabula

Tiesu Administrācijas statistikas dati par kratīšanas pieteikumiem

Tiesas tips	Pieteikuma veids	Pieteikuma rezultāts	Pieteikuma skaits	
			2018. gads	2019. gads
Rajona/Pilsētas tiesa	Pieteikums par kratīšanu	Pieteikums noraidīts	96	90
		Pieteikums apmierināts	3094	2807
		Pieteikums apmierināts daļēji	28	261
		Pieteikums atsaukts	2	9
		Pieteikums atstāts bez izskatīšanas	1	1

Tiesas lietvedības Nr. XXXXX1995. gads

LĒMUMS
PAR KRATĪŠANAS IZDARĪŠANU

Saldus*(pilsēta, rajons)*1995. g. 17. oktobrīEs, Saldus rajona tiesas tiesnesis Atis Lejins,*(pilsētas, rajona, tiesu apgabala)**(vārds, uzvārds)*iepazīn ies ar kriminallietas Nr. XXXXXXXX materiāliem par veikala "Vinnijs",
(lietas būtība)
kas atrodas Saldū, Lielā ielā 4, apzagšanu 1995. gada 10. septembrīkurus iesniedzis Saldus rajona prokurors Agris Ziediņš,*(amatpersona, vārds, uzvārds)*uzklausījis Agra Ziediņa paskaidrojumus un ņemot vērā,ka krimināllietas materiāli dod pietiekamu pamatu uzskatīt, ka aizdomās turētā Alda Krieviņa dzīves vietā
(kur un pie kā)
Saldū, Miera ielā 4, dzīv. 2atrodas veikalā "Vinnijs" nozagtās rotaļlietas,
(kādi priekšmeti vai dokumenti un to nozīme lietā)

vadoties no Latvijas KPK 168. panta 2. un 3. daļas,

NOĻĒMU:

1. Izdarīt kratīšanu aizdomās turētā Alda Krieviņa dzīves
(kur, pie kā, adrese, vieta)
vietā Saldū, Miera ielā 4, dzīv. 2,

šajā lēmuma minēto priekšmetu vai dokumentu atrašanai un izņemšanai.

2. Lēmumu nodot izpildei Saldus rajona prokuroram Agrim Ziediņam
(amats, vārds, uzvārds)

Lēmumu var pārsūdzēt Saldus rajona tiesā.

Pārsūdzība neaptur lēmuma izpildi.

Tiesnesis Lejins
*(paraksts)*Lēmumu saņēmu Saldus rajona prokurors Agris Ziediņš
*(amatpersona, vārds, uzvārds)*1995. g. 17. oktobrī Ziediņš
*(paraksts)*Lēmums man paziņots 1995. g. 17. oktobrī Krieviņš
(paraksts)

KRATĪŠANAS PROTOKOLS

Saldus(pilsēta, rajons)

1995. g. 17. oktobrī

Kratīšana iesākta plkst. 16.30

Es, Saldus rajona prokuratūras prokurors jaunākais tieslietu padomnieks
(pirms tiesas izmeklēšanas iestādes nosaukums, amatpersona, dienesta pakāpe, vārds, uzvārds)
Agris Ziedīnspiedaloties pieaicinātajiem: 1) Viktoram Levčenko, dzīv. Saldū, Miera ielā 6
(vārds, uzvārds, adrese)
2) Irīnai Levčenko, dzīv. Saldū, Miera ielā 6un klātesot Aldim Krieviņam, dzīv. Saldū, Miera ielā 4, dzīv. 2
(tās personas vārds, uzvārds, adrese, pie kuras izdarīta kratīšana)

ievērojot Latvijas KPK 170.-172., 177. un 178.pantu noteikumus, izdarīju kratīšanu

Saldū, Miera ielā 4, dzīv. 2, pie Alda Krieviņa
(kur un pie kā)nolūkā atrast un izņemt rotallietas, kas nozagtas 1995.gada 10.septembrī
(ko)
veikalā "Vinnijs"

Augstāk minētam personām izskaidrotas viņu tiesības būt klāt pie visām kratīšanas izdarītāja darbībām un izdarīt piezīmes sakarā ar tām. Pieaicinātaj iem saskaņā ar Latvijas KPK 139.pantu izskaidrots viņu pienākums apliecināt kratīšanas faktu, saturu un rezultātus.

Pirms kratīšanas uzrādīts lēmums par kratīšanas izdarīšanu, datēts ar 1995. g. 17. oktobrī

Pēc tam Aldis Krieviņš(kas)uzaicināt^s izsniegt rotallietas, kas nozagtas veikalā "Vinnijs"
(priekšmetu vai dokumentu nosaukums)1995.gada 10.septembrī

No kratīšanā atrasto priekšmetu un dokumentu skaita, kas norādīti punktos 1 - 4

iepakotī, apzīmogotī un izņemti 1 - 4

Priekšmeti, kas norādīti punktos nav, nodoti glabāšanā

(kam)

Pieaicināto un klātesošo personu pieteikumi un piezīmes, ka arī norādījumi uz izkreatāmās vai citu personu mēģinājumiem kratīšanas laikā iznīcināt vai noslēpt priekšmetus un dokumentus un traucēt kārtību.

nav

Kratīšana izdarīta elektriskā apgaismojumā un pabeigta plkst. 18.00
(apgaismojums)

Protokols nolasīts. Uzrakstīts pareizi.

Pieaicinātā 1) Leučenko, 2) Leučenko
(paraksti)

Klātesošās personas Krievins
(paraksti)

Kratīšanu izdarīja Liedīns
(paraksts)

Protokola norakstu saņemu 1995. g. 17. oktobrī Krievins
(paraksts)

229